

Af den tidligere Dokumentarserie
kan følgende bind endnu fås:

Krigen til søs. Beretninger fra 2. verdenskrig.
Krigen i Stillehavet. Fra Pearl Harbor til Hiroshima.
Udvalgte kriminalsager fra vor tid.
Berømte skandalesager fra vor tid.

Brændpunkt Berlin

af Ulrik Valentiner

Berlin, 20. april 1945, Hitlers 56 års fødselsdag.
Russerne bombarderer byen. I Rigskancelliet
er alt i opløsning.

Det er optakten til beretningen om Brænd-
punkt Berlin. Her møder vi den civile berliner,
den menige soldat, officeren og Føreren side
om side, dag for dag. Begivenhederne skrider
ubarmhjertigt frem mod tragedie og nederlag,
mod jubel og sejr.

13 dage, frem til den 2. maj, hvor Hitler tager
sit eget liv, Berlin erobres og Det tredje Rige
styrter i grus, mens resten af verden ånder
lettet op. En dramatisk beretning i halvdoku-
mentarisk form ledsaget af et stort billed-
materiale.

 Politikens
Forlag

Brændpunkt Berlin

Brændpunkt Berlin

Politikens Forlag

 Dokumentarserien

Tirsdag den 1. maj 1945

Fremmede styrker kæmpede i Berlin på begge sider. For russerne var det polakker. De havde meget at hævne: Polens nederlag 1939, fem år som såkaldt »Generalguvernement« under generalguvernør *Hans Frank* i Krakow, tabet af Polens vestlige provinser, der blev indlemmet i Tyskland som »War-tegau«, og ødelæggelsen af Warszawa efter opstanden i 1944. Det var iøvrigt efter denne opstand, at Hermann Fegelein viste et menneskeligt træk ved at beskytte opstandens leder, oberst *Bor-Komorowski*. De havde deltaget i mange internationale rytterkonkurrencer sammen før krigen.

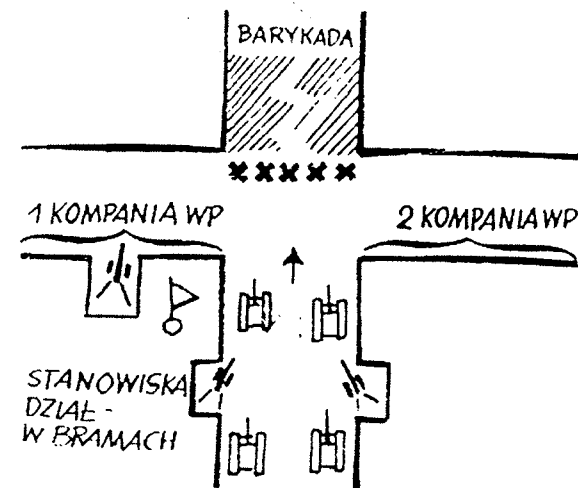
Polakernes hovedstyrke kom i løbet af natten den 1. maj til Pestalozzistrasse i Charlottenburg, ikke mange hundrede meter fra Kurfürstendamm og Bleibtrustrasse, hvor Fegelein havde haft sin kærlighedsrede. Tyskerne havde i dagevis forsvaret området med held, lokale russiske styrker var blevet decimeret så stærkt, at de måtte omgrupperes til det endelige angreb på Stadtmitte den 1. maj. I hvert fald: På dette sted var det lykkedes tyskerne at forsinke en russisk fremrykning fra vest til øst. Ingen af forsvarerne anede noget om Hitlers selvmord og om at der intet var at håbe ved fortsat kamp. Der blev kæmpet hårdt, beslutsomt og med små midler. General Weidling i Bendler-blokken havde man ingen forbindelse med, ikke engang over den almindelige telefon.

Fra dette sted i Berlin var der tre-fire kilometer til regeringskvarteret. Havde nord-, syd- og østfronten i byen holdt lige så godt, kunne kampen om Berlin have været uger endnu. Berlins forsvar var som nævnt ikke planlagt, det var for tilfældigt, førtes med for ringe enheder, og kun enkelte gruppers fanatiske modstand kunne fastnagle fjenden. Det er blot den dag i dag blandt militærhistorikere en gåde, hvorfor man ikke bare omgik de isolerede øer af fanatisk modstand og angreb de vitale punkter i selve regeringskvarteret.

Umiddelbart før opmarschen af polakker var den polske batalionsstabschef, løjtnant *Roman Les*, blev underrettet om den øjeblikkelige situation i Pestalozzistrasse. Polakkerne skulle overtage russernes stillinger og udføre det endelige angreb, der - heldigt gennemført - ville føre dem til vestenden af Tiergarten.

Les' russiske kollega, løjtnant *Marion Sznepf*, fortalte ham

Polak militær skitse af de lokale gadekampe i Berlin. Krydset er Pestalozzistrasse (med barrikaden) og Kaiser Friedrichstrasse. Angrebet udførtes af 1. polske infanteriregiments 1. batalion.

kort og knapt, at fjenden holdt Neue Kantstrasse, Fritschestrasse og Kaiser Friederichstrasse, og stod stærkt, ikke mindst i gadekrydsene. - Vi er, sagde han, - ustandselig udsat for ild fra tunge maskingeværer i kældervinduerne, medens kampvognene bliver afvist med store tab på grund af beskydning med Panzerfaust'er fra vinduer på 1. og 2. sal. Desuden er der masser af barrikader i gaderne.

Polakkerne havde indsat deres 35. motoriserede brigade, og den første, store hindring foran den var en barrikade, der gik til 1. sals højde i Pestalozzistrasse. Ild fra fodfolkskanoner havde ingen virkning på den. Brigaden manglede infanteristøtte. For infanteriet nåede frem, var det umuligt at angribe. Løjtnant *Leś* ringede til divisionen og fik tilladelse til at bruge 1. infanteribatalions 1. regiment. Da de kom, lod *Leś* dem dele op i kampgrupper, der skulle gå op i husene og rense dem for modstandsreder indefra, og bagefter gøre det af med barrikadens forsvarere oven- og bagfra.

Opdelt i kampgrupper angreb polakkerne de omliggende huse. Med maskinpistoler, håndgranater, spader og knive nedkæmpede de flere modstandsreder i lejlighederne. *Leś* gik selv op i et hus sammen med en anden løjtnant, *Cypuchowski*, en soldat og en ordonnans. *Leś* ville oprette en fremskudt ild-

ledercentral, lejligheden han havde kig på, befandt sig umiddelbart over barrikaden. Sammen klatrede de op af metalgelænderet på en udbrændt trappe og nåede omsider 2. sal. Hoveddøren stod på vid gab, og lejligheden var tom. Det var daggry, og fra vinduerne kunne de se polske soldater springe fra dækning til dækning frem til gadekrydset ved Kaiser Friedrichstrasse.

Fra den anden side af Pestalozzistrasse hørte de trods kamplarmen en malen af larvefødder over asfalten. Divisionen havde øjensynligt bedt om støtte fra det russiske XX. korps tunge kampvognskompagni.

De første to Josef Stalin-kampvogne fyrede på barrikaden på 100 meters afstand. Murbrokker, støv og ståldragere fløj gennem luften. Skuddene blev efterfulgt af salver fra småkalibret polsk artilleri, der stod gemt i opgangene, og under ildstormen på barrikaden sprang flere og flere polakker over det livsfarlige kryds, men tyskernes håndgranater og maskingeværild tyndede slemt ud i rækkerne.

Det var ikke morsomt at være vidne til nedslagtningen fra vinduet på 2.sal. Men angrebet skulle glide frem, og tyskerne nedkæmpes.

Det lykkedes efter hårde kampe at crobre bygningen på den modsatte side af krydset lige overfor Leś. Det var tegnet til, at kampvognene skulle angribe.

- »Efter en ny salve på barrikaden og husene umiddelbart bag den«, siger Roman Leś, »kørte den første kampvogn op på barrikaden, fulgt af endnu to. I samme øjeblik beviste en enkelt tysk infanterist, hvor ødelæggende nogle flasker petroleum og nogle Panzerfaust'er kan være i gadekamp selv mod 51 tons tunge svært armerede kampvogne. Den forreste kampvogn sprang i luften, da dens ammunitionsbeholdning eksploderede. Den efterfølgende kampvogn stod i flammer sekunder efter, og da dens besætning forsøgte at redde sig ud gennem lugerne, blev de mødt med haglbyger af projektiler fra alle tyske våben. Den tredje kampvogn trak sig tilbage.«

Polakkerne skød som gale fra begge huse. De forsøgte at ramme hvert eneste skjul fra kældre til tage. Men én ting stod klart: Indtil begge karreer i Pestalozzistrasse var taget, ville det være selvmord for kampvognsbesætningerne at køre igenem. De fik ordre til at få alle civile ud af husene. Det var ikke nogen let opgave, fordi der fandtes hundreder af civile i kæld-

Polsk kampvogn under fremrykning i Charlottenburgerstrasse.

rene, hovedsagelig gamle mænd, kvinder og børn, men også en del sårede værnemagtssoldater.

1. maj blev en festdag for den russiske kampgruppe, der plantede Sovjets flag på Rigsdagsbygningen. Men for mange andre russere, og mest af alt for polakkerne, blev det den hårdeste dag i kampen om Berlin.

Et par hundrede meter fra Pestalozzistrasse var andre polske styrker i kamp om en ganske almindelig plads i Berlin med en hæsleg kirke i midten, omgivet af middelstandsbeboelsesejendomme. På bykortet hed stedet Karl-August-Platz. Invalider i Warszawa husker navnet endnu, og pårørende til de døde. Dog var det, og er det den dag i dag, et obskurt sted i Vestberlin.

Den 35. motoriserede polske brigades nabo, den 19., skulle angribe i de første morgentimer den 1. maj. Medens 1. infanteriregiment var travlt beskæftiget i Pestalozzistrasse, blev 2. og 3. regiment tildelt brigaden. Staben besluttede, at kirken på midten af pladsen, der var omdannet til en modstandsrede, skulle angribes under dækning af røggranater.

Russerne kom til hjælp med røggranaterne. De stillede også kampvogne til rådighed. Hver kampgruppe blev dækket af tre kampvogne. Under dække af røgen skulle kampvognene angribe, skyde *point blanc* på kirken, og soldaterne følge efter.

Kampen varede fem timer. 2. regiment, der især tog sig af kirken, bestod af frivillige fra forstaden Praga i Warszawa. Blandt de frivillige kæmpende en tømrer, underkorporal *Jan Parać*. Han var veteran fra opstanden i Warszawa, hvor han kæmpede i bykernen.

Ingen ved, hvordan han bar sig ad, men han trængte ind i Karl-August-Kirken og opførte sig som han stod i et skydetelt. Tyskerne faldt som fluer omkring ham, uden at han selv kom noget til. Han arbejdede sig, skydende til højre og venstre, op i sakristiet, hvor han sprængte en tysk maskingeværstilling i luften med en håndgranat. Han erobrede yderligere to stillinger med svære maskingeværer og tog tre fanger. Han blev efter kampen, midt på Karl-August-Platz dekoreret med to polske »Victoria-kors«, det ene for Warszawa 1944 og det andet for Berlin 1945.

Klokken 7 om morgenen den 1. maj var Karl-August-Kirken, indvendigt fuldstændig splintret, blodig og sodsværtet, erobret. Polakkerne erobrede 14 tunge og 8 lette maskingeværer og to anti-tank-kanoner. De overlevende, 407 officerer og menige, vandrede i fangenskab. Flere hundrede tyskere var dræbt, og blev foreløbig begravet i anlægget uden for kirken.

Øst for Tiergarten, i Berlins gamle, centrale bydel ved rådhuset og Spree, var kampgrupper fra SS-regiment Norge gået i

Fra kampene omkring Wallstrasse, da det lykkedes at gennembryde nordmændenes stillinger. Josef Stalin-kampvogne, T-34 og selvkørende kanoner rykker frem i kamp

stilling. Der kæmpes om gaderne Inselstrasse, Wallstrasse og pladsen Spittelmarkt.

Forfatteren *Dmitry Shcheglov*, der har skrevet en masse populære skuespil til teatrene i Leningrad og Moskva, er sammen med en kollega og en chauffør på vej i en jeep for at se det røde flag vaje over Rigsdagen. Han er endelig i en kampzone. Shcheglov har tilbragt størstedelen af krigen langt bag fronten for som politisk officer at »omvende« fangne tyske officerer. Han undrer sig over de »mærkelige« kampe i Berlin - et sted møder han civile og tilsyneladende hele huse, i andre gader raser voldsomme kampe. Netop som de skal over broen, der fører fra Inselstrasse i retning mod Berlins rådhus, ryger broen i luften. Hele konstruktionen løfter sig, hvorefter de enkelte dele løsner sig og falder i floden. Hans chauffør drejer til venstre for at finde en anden rute. De læser et gadeskilt: Wallstrasse. Men det er blot et navn, gaden består af ruiner.

En berlinsk kvinde, hvis alder det er umuligt at bedømme, fordi hun er hvid som en Pierrot af kalkstøv, standser dem; - vent, Herr Offizier, stop! Der er nazister derovre.

Og det var der. Kampgrupper fra SS-regiment Norge havde indrettet forsvarsstillinger på 1. sal i Weinitschke-bygningen på hjørnet af Wallstrasse. Russiske soldater og underofficerer vinker Shcheglov væk - her er kampzonen, det er umuligt at komme igennem og Shcheglov må vende om. Den dag kommer han ikke til at se Rigsdagsbygningen. Det var bare et under, at nordmændene ikke dræbte ham. For næsten samtidigt sprængtes to russiske T 34-kampvogne, der forsøgte at nærme sig Wallstrasse. Nordmændene holder al russisk fremrykning i skak. Russerne trækker sig tilbage, og åbner i stedet et artilleribombardement af nordmændenes stillinger. De forlader førstesalen og trækker ned i luftbeskyttelsesrummene. Men heller ikke der er de sikre. Det lykkes en russisk deling med flammekastere at snige sig hen mod kældrene. Flamme-stråler med brændende benzin brøler ind i luftbeskyttelsesrummene.

De fleste undslipper gennem murgennembrydninger til kældrene i andre huse. En af deres underofficerer, Unterscharführer *Danner*, skaffer mad, så nordmændene kan slippe af et øjeblik i nabohusene. Men pludselig er russerne over dem igen og nordmændene smider køkkengrej, mad og cigaretter fra sig og rykker kæmpende tilbage til Kleinen Kurstrasse. På intet tidspunkt er russerne og nordmænd længere end 10 meter fra hinanden. Men angrebet tager af i styrke, og det lykkes nordmændene at holde de nye stillinger indtil de får ordre om at deltage i det store udbrudssforsøg fra Berlins bymidte.

Men tilbage til polakkerne. Pestalozzistrasse og Karl-August-Platz var erobret. Men det, der var overstået, viste sig at have været lette opgaver i forhold til det, der ventede dem få hundrede meter øst på i retning mod Tiergarten. Der lå Den polytekniske Lærestalts kæmpemæssige kompleks. Efter planen skulle Lærestalten tages i et overraskelsesangreb fra Hardenbergstrasse.

Løjtnant *Waldemar Felchnerowski* modtog ordrer fra 1. motoriserede polske korps om at skyde direkte på Lærestalten som foreberedelse til angrebet.

- Jeg forsøgte at forklare, at vi knapt kunne se, hvor vi skød på grund af de mange, høje bygninger. Skal vi skyde, sagde jeg, kan det kun blive langs med Hardenbergstrasse. Major Muszy'nski, som jeg havde i felttelefonen, gad ikke høre på mine forklaringer og afbrød samtalen.

Jeg anede ikke, hvad jeg skulle gøre, men så var der nogle kammerater, der fandt på, at vi skulle bære kanonerne ind i den solide bygning, som vi holdt på »vores« side af Hardenbergstrasse. Vores bøssefører, underkorporal Kuklis forklarede, at det kunne vi sagtens. Vi skulle bare skille dem ad og så samle dem igen bagefter. Officererne og underofficererne var en smule bekymrede, for vi ville sandelig ikke blive klappet på ryggen, hvis vi mistede så meget som én kanon. Men til sidst besluttede vi at skille to kanoner ad, og bar dem ind i bygningen, hvor vi anbragte dem på 3. sal. Derfra var der en god udsigt og et godt skudfelt mod næsten alle bygningerne i Den polytekniske Lærestalt.

Jeg rapporterede til divisionschefen, at vi var parate til at skyde. Medens jeg aflagde rapport, begyndte de to kanoner at skyde løs på fjenden. Akustikken i bygningen var så enorm, at divisionschefen troede at vi var blevet ramt af en bombe, og spurgte, lidt mere spagfærdigt, om vi stadig var i live. Jeg svarede, at alt var i orden, vi skød bare fra 3. sal. Så stønnede divisionschefen i røret og afbrød forbindelsen.

Løjtnant *Tadeusz Targonski* fra bataljonens 1. og 2. kompagni ventede på, at ilden fra 3. sal og fra gaden ophørte. Den varede 20 minutter. Så gik han til angreb med sine folk. Men de blev slået tilbage af koncentreret maskingeværlid fra Lærestalten.

En time senere fornyede polakkerne angrebet, men blev atter slået tilbage. Kampvogne fra Sovjets 219. armerede brigade støttede angrebet, men lært af erfaringen skød de udelukkende fra skjul i de omliggende bygninger.

Fire og en halv time efter angreb polakkerne igen efter en 10 minutter lang ildstøtte. Angrebet blev igen slået tilbage.

En halv time efter fik russerne besked på at omgruppere, og polakkerne blev ladet alene tilbage. Regimentets chef, oberst *Sienicki* gav ordre til at alle hans ialt 30 kanoner skulle koncentrere deres ild i en ganske smal sektor, hvorefter infanteriets kampgrupper skulle angribe det punkt, hvor ilden havde slået hul i forsvaret.

Så lykkedes det. Forsvarerne blev paralyserede af den koncentrerede artillerild på et område, der kun var 15 meter bredt: 1. bataljon angreb fra vestsiden og 2. bataljon fra sydsiden af Lærestalten, og det lykkedes polakkerne at komme ind. Men derefter måtte der kæmpes om hvert kontor, hvert

laboratorium og hvert auditorium. Forsvarerne, der bestod af krigsvante, men meget stærkt sammenblandede tyske enheder, blev nedkæmpet. De havde forsvaret sig med otte kanoner af forskellig kaliber, fem kampvogne, 40 tunge maskingeværer og et stort antal Panzerfaust'er. Polyteknisk Læreanstalt var en fæstning. Murene var tykke, først bygget til at kunne modstå luftangreb, senere, i marts måned blev de yderligere forstærket med henblik på kommende gadekampe. Læreanstalten blev forsvaret af cirka 800 mand fra 29 forskellige regimente.

Berlins kampkommandant så på bykortet. Ifølge det, han så, kunne han regne ud, at der kun ville gå timer før de russiske angrebsgrupper fra nord og syd mødtes - og så ville forvarerne være isoleret i to lommer i Berlin.

Han besluttede sig til at opsøge Hitler i bunkeren. Der var ingen grund til at forlænge en kamp, der højst kunne vare et døgn til. Fra Bendler-blokken var der kun 1200 meter til Rigs-kancelliet, en kort strækning. Men general Weidling måtte bruge timer til at komme frem til fods gennem kældre, ruiner og løbegrave.

Der var kampe om stationen Zoologischer Garten, Zoo-bunkeren var belejret af syv - otte russiske kampvogne, der forsøgte at skyde gennem vinduerne i de nederste etager, og russerne var på Potsdamer Platz og Anhalter Bahnhof. Fra Belle Alliance Platz havde russerne drevet en kile ind i Wilhelmstrasse næsten helt op til Görings Luftfartsministerium, men blev holdt på afstand af franskmænd og spaniere. I den sydlige ende af Friedrichstrasse forsvarede SS'-regiment Danmark sig hårdnakket, og omkring Spittelmarkt var det lykkedes SS'-regiment »Norge« at stabilisere fronten. Rigsdagen var faldet, men der kæmpedes stadig i nærheden af bygningen.

Da general Weidling ad mange omveje var nået frem til Førerbunkeren, blev han straks ført ind i Hitlers arbejdsværelse. Han fik et chok. Goebbels sad i den stol, der altid var reserveret Hitler. General Krebs, der var til stede, gik uden omsvøb til sagen: Han læste højtideligt et dokument op:

1. I dag (hed det i dokumentet), den 30. april klokken 15.15 har Føreren begået selvmord, 2. Hans lig er blevet brændt i Rigs-kancelliets have. 3. Førerens selvmord forbliver en hemmelighed.

Fra de sidste kampe i Tiergarten - russisk maskinpistolsskytte som sikring af antitank-kanon.

Weidling blev yderligere informeret om, at admiral Karl Dönitz ifølge Hitlers testamente var udnævnt til Rigspræsident og Goebbels til Rigskansler.

General Weidling foreslog, situationen taget i betragtning, at byen kapitulerede for at undgå yderligere blodsudgydelse og lidelser, ikke mindst af hensyn til civilbefolkningen.

Joseph Goebbels afslog straks kategorisk enhver form for kapitulation. Der kunne kun blive tale om en våbenstilstand, så den nye regering kunne samles i Berlin, for derefter at forhandle. Weidling, der hadede Goebbels, sagde:

- Herr Reichsminister (han undgik at sige Reichskanzler), tror De virkelig på, at Sovjet vil forhandle med en tysk regering, der har Dem som chef?

For første gang svarede Goebbels ikke en angriber.

Det besluttedes imidlertid, at general Hans Krebs, der talte nogenlunde russisk efter at have været konstitueret militærat-taché i Moskva før krigen, skulle indlede forhandlinger med russerne. Weidlings stabschef, der allerede befandt sig i Rigs-kancelliet, skulle ledsage ham med en tolk, der i hvert fald kunne flydende russisk, Obersturmführer Nailands fra 15. let-

tiske fusilier-batallion. Brigadeführer Mohnkes afsnitschef, oberstløjtnant Seifert, havde allerede fået ordre til at kontakte russerne på den anden side af frontlinjen.

I umiddelbar nærhed af Rigskanselliet havde blandede styrker fra partiorganisationerne forskanset sig. Da oberstløjtnant Seifers adjutant var ved at instruere den menige soldat, der skulle bære det hvide flag, råbtes pludselig »Førædderi«, og et sindssygt skyderi begyndte. Adjudanten og soldaten søgte ly i Brigadeführer Krukenbergs kommandostation, men Krukenberg trak sin pistol og ville skyde ham ned på stedet. En officer, der stod ved siden af Krukenberg, fik skubbet til hans hånd, så adjudanten kun fik et strejfskud i tindingen.

Endelig, mellem klokken 2 og 3 om natten den 1. maj lykkedes det general Krebs at gå gennem kamplinjen sammen med von Dufving, Nailands og den menige.

De klatrede over en lav ruinmur, og blev hilst af smilende russere, der rettede lyset fra deres stavlygter mod ansigterne. Von Dufving påstår, at han blev klappet på ryggen af russiske soldater, som om »vi havde været gamle venner«. Division Müncheberg, der nu ikke er større end en batallion, kæmper fortvivlet i Zoologisk Have, mellem alle dyrehusene. Generalmajor Munnert leder forsvaret. I løbet af de sidste dage er han blevet såret tre gange, alligevel er han på benene og går forrest i flere angreb med den ene arm i bind. Tropefugle flakser fortvivlet rundt. En zebra kaster sig fortvivlet mod et trådhegn igen og igen, men kan ikke slippe ud. I dens stald indretter en kampgruppe sig, en af soldaterne skyder zebraen, der er rød af blod.

Krebs, von Dufving og Nailands blev ført ned i en kompagnibunker i frontlinjen. En løjtnant forlangte deres pistoler. Krebs blev rasende og sagde på russisk, at en tapper fjende ikke bliver afkrævet sine sidevåben. Russeren insisterede ikke, men ringede i stedet til divisionen og fortalte, at tyskerne var kommet.

De blev hentet i en bil og kørt til bydelen Tempelhof til et beboelseskomples, der var fuldkommen uskadt til trods for kampene få dage i forvejen om flyvepladsen 500 meter borte.

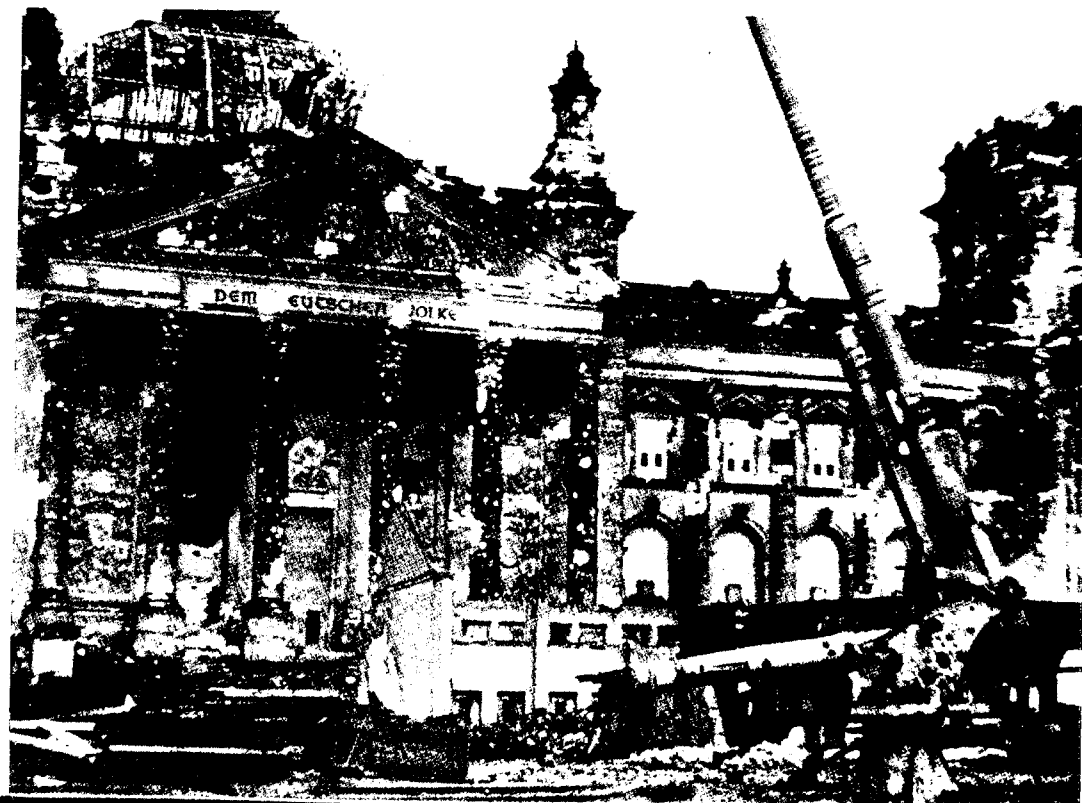
General Krebs og hans ledsagere blev vist ind i Schulenburg nr. 2, en opgang med blyndfattede ruder og rød løber på trappen, komplet uberørt af seks års krig. De så uvilkaarligt på navnepladen til højre i stuen og var ved at gå bag-

over, da Goebels stod der. Men som stavemåden afslørede, drejede det sig ikke om nogen slægtning til den nye Reichskanzler.

Frau Gerda Goebels, lejlighedens indehaver, havde fået besøg af russerne nogle dage i forvejen - hun var en af de heldige berlinske kvinder, som russiske soldater ikke forulempede, så godt bevogtet som hun var. Hendes lejlighed var indrettet som kommandostation for general Vasili I. Chuikov, chef for Den første Hviderussiske Fronts 8. garde-armé. Hun var bevogtet af militærpoliti dag og nat - og russerne var mægtig flinke mod den rare dame.

Men netop sådan var ledende russeres opførsel - generaler og marskaller var stærkt bekymrede over, hvordan det ville gå, når deres tapre, men ofte primitive tropper trængte ind i en verdensby som Berlin. De frygtede, at de ville miste kontrollen - hvilket faktisk skete i de første dage. Men disciplinen blev genoprettet.

Rigsdagen efter kampen, som Noystroyev vandt, og Obersturmführer Babick og Sturmbannführer Erich Kempka tabte.

Generaloberst V. I. Chuikov

General Chuikov havde andet at tænke på end hans troppers opførsel, da han vandrede utålmodigt rundt i fru Goebels lejlighed. Han, nogle officerer og to krigskorrespondenter med officersrang, som han havde inviteret, kæderøg medens de ventede halvanden time på den tyske delegation.

Så trådte general Krebs og ledsagerne ind ad døren. Krebs rakte højre arm i vejret til Hitler hilsen, en hilsen, der var indført i Værnemagten på Görings foranledning efter det mislykkede attentat på Hitler den 20. juli 1944.

Krebs forsøgte først at få en samtale i stand med Chuikov under fire øjne, men forgæves. Så sagde han: - Jeg skal fortælle Dem noget, som ingen anden udlænding ved. Adolf Hitler begik selvmord den 30. april.

- Det ved vi godt, svarede Chuikov, idet han skjulte sin overraskelse.

Et øjeblik var det, som Krebs havde mistet mælet. Så tog han sig sammen og sagde: - Hvordan kan De vide det, der er sket for blot få timer siden? Han fortalte yderligere, at Hitler var blevet gift med Eva Braun den 28. april, og hun også havde begået selvmord. Begge lig var blevet brændt og begravet uden for Førerbunkeren. Igen skjulte Chuikov sin forbløffelse. Han havde aldrig hørt om Eva Braun, og heller ikke om Førerbunkeren. Hverken han eller den russiske generalstab anede, at der fandtes et sådant sted. Men han gættede sig til, at den måtte ligge i, ved eller under Rigs-kancelliet og/eller i en af de nærliggende bygninger.

Chuikov lod som ingenting, men bragte Krebs tilbage på sporet af de ting, de skulle diskutere.

Krebs erklærede, at han var kommet for at forhandle om våbenstilstand, men ikke betingelsesløs overgivelse, og da slet ikke med det samme. Han oplæste det dokument, der fortalte, at admiral Dönitz var blevet udnævnt til Rigspræsident, og oplyste, at admiralen ikke befandt sig i Berlin. Goebbels var nu Rigskansler og det var nødvendigt med en våbenhvile, så Dönitz og Goebbels kunne mødes i Berlin og derefter forhandle med russerne.

Chuikov svarede, at han 1) ikke havde lyst til at se en ny, nazistisk regering på grund af Hitlers testamente, og 2) at Sovjet ikke ønskede at gå bag om ryggen på sine allierede.

Chuikov gav sig ikke en tøddel. Pludselig trak Krebs et brev op af lommen, et brev som Goebbels og Martin Bormann hav-

de skrevet til Stalin. Brevet begyndte med de samme ord, som Krebs havde sagt til Chuikov: - Hr. Marskal, De er den første ikke-tysker, der får at vide at...

Selv om Chuikov vidste, at Krebs talte lidt russisk, og at i hvert fald den suspekterede letlænder gjorde det, så ringede han op til marskal Zhukov, der befandt sig i administrationsbygningen på flyvepladsen Straussberg. Brevets tekst blev givet videre til Zhukov, der sørgede for, at det blev ringet direkte til Moskva. 20 minutter efter læste Stalin Rigskansler Goebbels brev. Imens talte Zhukov og Chuikov telefonisk sammen.

- Ønsker han fred? spurgte Zhukov.

- Fred? Nej, det har han ikke sagt noget om. Jeg skal spørge ham. (Henvendt til Krebs): - Marskallen ønsker at vide, om De tilbyder betingelsesløs overgivelse?

- Nej, der må være andre veje. Vi må danne en regering, svarede Krebs.

Zhukov afbrød den ligegyldige samtale og ventede på ordrer fra Stalin. De kom i løbet af en halv time. Efter en ny samtale med Zhukov viderebragte Chuikov Stalins ordrer: - Vi kan kun forhandle på basis af betingelsesløs overgivelse til Sovjetunionen, De forenede Stater og Storbritannien.

Det havde Krebs ingen bemyndigelse til, men det fortalte han ikke. I de følgende timer talte de to generaler frem og tilbage uden at komme nogen vegne.

Krebs understregede atter og atter, at det var Berlins tyskerne opgave at danne regering - og derefter slutte fred med den største af de sejrige magter, Sovjet.

Chuikov svarede meget bestemt, nærmest irettesættende: - Vore allierede og vi ønsker betingelsesløs overgivelse. Kan De da ikke begribe det?

Lidt efter spurgte Chuikov: - Hvor var De under slaget om Stalingrad (vinteren 1942-43).

- Jeg var ved Rzhev. Hvad lavede De?

- Jeg kommanderede en armégruppe.

- Hvem er De?

- Jeg hedder Chuikov.

- Åh, Chuikov. Åh, den Chuikov...javel...

Endelig havde Krebs opdaget, hvem han sad overfor. Chuikov var den bedste af de russiske armégruppe-generaler i slaget om Stalingrad.

Til sidst blev de enige om et spinkelt program: Russerne

Marskal G. K. Zhukov

skulle bede om yderligere direktiver i Moskva, von Dufving skulle vende tilbage til bunkeren for at give Goebbels en foreløbig rapport, og russerne skulle søge at etablere en direkte telefonforbindelse med bunkeren.

Medens von Dufving begav sig tilbage til de tyske stillinger, blev Krebs budt på te og smørrebrød. Han var totalt udmattet af ikke at have sovet i flere døgn. Radioen gik for fuldt drøn. Den var stillet ind på Moskva. Der var marschmusik og socialistiske slagsange, afbrudt af løbende reportager om den store 1. maj fest.

Fem år før havde general Krebs stået på tribunen på Lenins mausolæum i sin egenskab af assisterende militærattaché og set 1. maj paraderne. Stalin selv havde, med russisk hjertelighed, engang omfavnet ham, det var den 13. april 1941 på hovedbanegården i Moskva.

- Det må være pragtfuldt at være dér i dag, sagde han.

- Men hvordan er det at være i Berlin i dag i stedet for? kunne en af de tilstedeværende officerer ikke dy sig for at spørge.

Oberst von Dufving var på vej tilbage til de tyske linjer. I den ene hånd holdt han et af Frau Goebels lagener, i den anden hånd en tromle med et felttelefon-kabel. Da han nåede 150 meter fra forsvarerne, standsede skyderiet, da de så hans uniform. 100 meter foran stillingerne var tromlen tom - kablet var for kort. Idéen om en forbindelse mellem Goebbels og Chuikov måtte opgives.

Så snart von Dufving var nået ind i ruinerne, der blev holdt af tyske tropper, blev han arresteret af en SS-Hauptsturmführer. Han blev ført til en kommandostation og fik lov at ringe til Førerbunkeren. Han blev stillet om til Bormann, og gav røret til Hauptsturmführeren. Bormann forlangte, at von Dufving straks skulle slippes igennem til bunkeren. Hauptsturmführeren nægtede at adlyde. - Her gælder kun SS-ordrer, sagde han. Først da det lykkedes at hente SS-Brigadeführer Mohnke, fik von Dufving lov til at fortsætte.

Da von Dufving endelig nåede ned i Førerbunkeren, spurgte Goebbels og Bormann, om han troede, at forhandlingerne ville lykkes. - Det tror jeg ikke, svarede han, russerne insisterer på øjeblikkelig, betingelsesløs overgivelse.

- Det går jeg aldrig, aldrig med til, svarede Goebbels, - Men tag tilbage og hent Krebs. Jeg vil høre, hvad han har at sige.

Von Dufving krydsede linjerne igen - denne gang mere smertefrit - og ringede Krebs op fra en russisk kommandostation. Der var ikke kommet noget svar fra Moskva, og Krebs erklærede, at han tog tilbage sammen med Nailands og soldaten. Von Dufving skulle bare vente på dem, hvor han var.

Da de nåede tilbage til Førerbunkeren, skiltes de fra Nailands, der vendte tilbage til sine letter, der forsvarede en sektor på Unter den Linden. Krebs tog afsked med von Dufving idet han sagde, at han ikke havde flere ordrer til ham. Han kunne melde sig til general Weidling, når han dukkede op. Så forsvandt Krebs ind til Goebbels.

Medens von Dufving ventede på Weidling, stoppede en sekretær hans bukser, som var revet op af pigtråd. Et af Goebbels mindste børn blev sovende båret forbi, og sekretæren hviskede:

- De får deres giftpille nu.

Da general Weidling kom, talte han et kvarters tid med Krebs og Burgdorf. Derefter fik han besked på at vende tilbage til Bendler-blokken og afvente nærmere ordrer. Men han forstod på generalerne, at de begge vidste, at »det hele« snart var slut, og at de begge havde besluttet at begå selvmord.

General Weidling og von Dufving tog afsked med de forvirrede, angste eller apatiske mennesker i bunkeren. Sammen begyndte de vandringen gennem ruinerne, kældrene og tunnelerne. Det var general Weidlings mening at sammenkalde til et møde i Bendler-blokken, et møde hvor både officerer og menige skulle deltage. Han ville fortælle dem åbent om de sidste 24 timer og høre, om de var villige til at standse det meningsløse blodbad.

Da de tog afsted var det som om alle russiske kanoner og raketbatterier var rettet mod Rigskancelliet. Medens Weidling talte om sine planer, tænkte von Dufving på, om det massive bombardement at så lille et område skyldtes, at general Krebs faktisk havde afsløret, at der fandtes en Førerbunker og dens omtrentlige beliggenhed.

Alle i bunkeren var klar over, at det hele var forbi. Bunkeren rystede, kalk, murstensstøv, røg og lugten af forrådnende lig sivede ind i ventilationsanlægget og spredtes som en tæt tåge. Statssekretær Werner Naumann, Kreisleiter Schach - der havde fået Hitlers briller i afskedsgave - Joseph Goebbels og Magda Goebbels sad og talte sammen. Dr. Stumpfegger pas-

screde dem, og Magda Goebbels rejste sig for at ledsage ham ind til børnenes værelse. Et øjeblik efter kom dr. Stumpfegger ud og forlod rummet uden at sige ét ord. Børnene havde fået et sovemiddel tidligere på aftenen og var bevidstløse, da deres mor og lægen knuste cyanalium-tabletterne mellem deres tænder. Helga kæmpede lidt imod, Magda Goebbels måtte holde hende fast. Sådan rekonstruerede russiske retsmedicinere barnemordet senere.

Det varede lidt, inden Magda Goebbels forlod værelset. Men da hun kom ud, var hun tydeligt rystet.

Joseph Goebbels tilkaldte sin adjutant, Günther Schwägermann og sagde: - Alt er tabt, Schwägermann. Min kone og jeg begår selvmord. De må sørge for, at vore lig bliver brændt. Og tag dette som minde om os. Han rakte Schwägermann et billede af Adolf Hitler i sølvramme, et billede som Hitler engang havde foræret Goebbels.

Parret tog derefter afsked med de tilstedeværende. Kempka dukkede pludselig op under afskedsceremonien. Magda Goebbels gik hen til ham og rakte ham sin hånd: - Hils min søn Harald, og fortæl ham, hvordan vi døde. Dr. Goebbels standse- de et øjeblik ved dr. Naumann og takkede ham for den loyalitet, han havde vist ham. Magda rakte også ham sin hånd, Naumann greb den og kyssede den.

Goebbels tog sin partikasket fra et bord og satte den på hovedet. Så bød han Magda Goebbels sin arm, og sammen steg de op ad de lange trapper til Rigskancelliets have. Fru Goebbels rystede sådan, at hun havde svært ved at følge sin mand. Da de trådte ud i det fri, lød der to skud. En SS-mand stirrede forfærdet på de to lig, som var han lammet ved tanken om, at han havde skudt en af det tyske riges mest magtfulde mænd og hans kone, selv om det var en ordre.

Schwägermann, Goebbels chauffør Rasch og SS-manden hældte benzin ud over ligene og antændte dem. Så forsvandt de ned i bunkerens igen for at deltage i planlægningen af udbrudsforsøget. RSD-chefen Rattenhuber opdagede, at flere var begyndt at åbne flasker fra Rigskancelliets beholdninger og drak bravt.

De tilstedeværende i Førerbunkeren og de forskellige sidebunkere og annexer blev delt op i seks grupper. Hver gruppe skulle ledes af en SS-officer med fronterfaring.

Klokken 21 - kort efter Goebbels selvmord - ledte Mohnke

og Guenche den første gruppe ud. Den bestod af ambassadør Hewel, viceadmiral Voss, Hitlers tre sekretærer og Konstanze Manziarli, plus vagter, kriminalbetjente og enkelte civile funktionærer. Krebs og Burgdorf nægter at tage med. De sætter sig op i messen og deler en sidste flaske vin. Da det sidste glas er drukket begår de selvmord.

Mohnkes gruppe kravler en for en gennem et hul i muren i Rigskancelliet på hjørnet af Vossstrasse. De fleste har ikke været ude i mange døgn, synet, der møder dem gør dem rædselsslagne. Overalt er der brande, røgen farves lyserød. Deres trommehinder er ved at sprænges af lyden fra de talrige granatnedslag overalt.

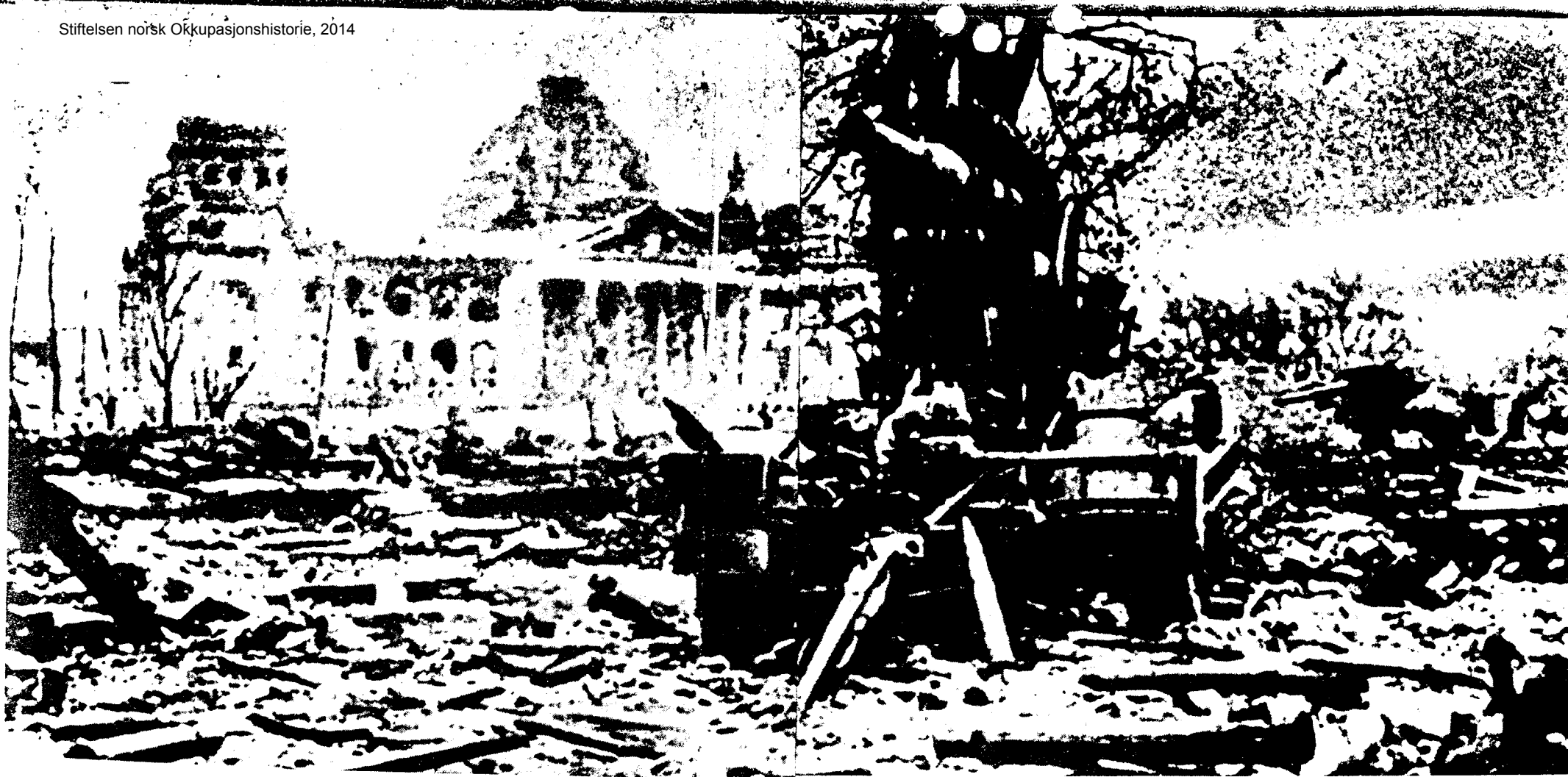
De løber, så hurtigt de kan, de to hundrede meter til tunnelbanestationen ved Kaiserhof, og så rutchede de ned i tunnelen.

Alle flugtgrupperne skulle søge at undslippe i nordlig retning. De var klar over, at det ikke var nemt, men efter de seneste oplysninger, som Mohnke havde fået, var russernes linjer tyndest nord for Spree. Og slap man igennem dem, i mindre grupper eller enkeltvis, om nødvendigt, var der en chance for at komme helskindet frem til admiral Dönitz i Plön.

I Wundtstrasse hos Margret Boveri er der næsten stille. Hun bor i den vestlige ende af den lange ø, der er næsten 16 kilometer lang og fra 2-6 kilometer bred. Den »ø«, der endnu er på tyske hænder, og som Weidling var sikker på ville knække sammen på midten.

»Da jeg om aftenen havde hentet vand i søen, så jeg en kampvogn stå ved vores gadehjørne. Jeg stillede min spand og gik derhen. Besætningen på fem mand var sorte, ubarberede og uvaskede. Jeg snakkede med ham, der så mest intelligent ud. Han fortalte, at han havde været i Frankrig (Arras), Afrika, Rusland (Sevastopol, Stalingrad), fronten ved Aachen, Stettin. Efter Stettin havde han en hvilepause i Eberswalde. Så kom Müncheberg, Straussberg, Adlershof, Mahlsdorf, Grünnewald, Charlottenburg. Han havde ikke sovet i tre uger. I Müncheberg havde kompagniet 10 kampvogne. Nu var denne den eneste.

Han var fra Petersburgstrasse i det nordlige Berlin, hvor han også havde sin pige. Han fortalte at han oprindeligt gik i gymnasiet et par år, var derefter i lære som mekaniker og som snedker som en slags forberedelse til han i 1938 fik en lære-

Königsplatz efter kampene.

plads hos en schweizisk orgelbygger. Men han fik ikke udrejsetilladelse. Senere blev han soldat. Han fortalte, at han dagen før havde ødelagt en russisk kampvogn i Suarezstrasse (fire gader fra os), det var en Sherman (typen blev af tyske kampvognsfolk kaldt Ronson, fordi de tændte hver gang). Vi kom ind på kampvognsmodeller, Stalin, Tiger, osv., og atter kom rasende udbrud mod SS, som alene fik Tiger-kampvogne af propagandahensyn, og de, der fik dem, vidste ikke, hvor-

dan de skulle behandles, medens Værnemagten kun fik gamle Panzer IV, der altid brændte hele besætningen op.

Vi skiltes, han tog sin handske af for at give mig hånden, så så han hvor snavset den var og tog den til sig, jeg sagde: - Det gør ikke noget. Han var, tror jeg, en skøn fyr. Han havde nogle smukke, store blå øjne i de helt klare hvide øjenæbler, midt i det sorte ansigt. Jeg vil aldrig glemme ham. Forhåbentlig slår han sig igennem.»

Det gjorde han ikke, i hvert fald ikke i sin gamle Panzer IV. Den blev sprængt, da den løb tør for benzin på vej til Rathenow i vest.

Hvad Margret Boveri, med al respekt, måske ikke vidste, så var hendes »panzer-fyr« med de store blå øjne fra Gross Deutschland. Det var intet tilfælde, at han holdt i Wundtstrasse. Den 23. havde han været ved Lietzensee sammen med major *Hoss* og andre officerer og andet mandskab fra Værnemagten. Da skrev Margret Boveri: »Parken ligner en militærlejr.«

Nu, den 1. maj, samlede major Lehnhoff en del af resterne af Gross Deutschland. Ad forskellige veje, som for eksempel Wundtstrasse kørte fem Panzer IV og ialt 68 mand i retning mod Rathenow. Men inden de skiltes, delte major Lehnhoff millioner af Reichmark ud fra store sække - hans soldater kunne jo lige så godt tage dem med, som lade dem falde i russernes hænder.

Man ved, at størstedelen af de 68 mand fortsatte til fods mod Vesttyskland. De var polstrede med pengesedler, der var stukket ind i deres uniformer overalt. Slog »panzer-fyren« sig igennem, var det i hvert fald som millionær.

Onsdag den 2. maj 1945

Mørket stod som en mur foran dem. De holdt knugende fast i hinandens tøj. Ingen turde tænde de medbragte lommelamper af samme slags som dem, politiet, feltgendarmen og HJ's Streifendienst brugte blot 24 timer før, og hvis lys de så interesserede lod glide over folks ansigter, identifikationspapirer og marchordrer. Den tynde, afskærmede, skarpe lysstråle, der afslørede alt, og derved afgjorde, om man var levende eller hang i en lygtepæl få minutter efter.

Langsomt, som børn, der er bange for mørke, bevægede flugtruppen sig over skærverne i tunnelbanen. Blikket bevægede sig nedefter og fremefter. Nedefter, fordi man var bange for at røre den strømførende skinne og dø i et isblåt glimt, fremefter, fordi man var bange for at møde en khakiklædt soldat og høre ham råbe: - Stoi!

Der var noget foran. Noget, der åndede uregelmæssigt, som svagt skrabende - som forsøgte at være stille.

Mohnke havde givet ordrer. Forklaret dem. Russerne havde under gadekampene brugt den taktik at gå bag om Berlins forsvarere gennem kloakkerne, gennem tunnelbanen. I buldrendede mørke. I kamp mod tyske patruljer, i kamp mod deres egne, for i mørket vidste man ikke, hvem der var ven eller fjende. Panik.

- Stoi!

Det lød sådan. Nej, stemmen var ikke en voksens. Det var et barn, der skreg.

Mohnke lod den tynde, afslørende lysstråle vandre frem og tilbage.

En mur, en sort mur af mennesker, med blege ansigter i reliet i mørket, med store, bange øjne. Mohnke rettede lyset mod sig selv, mod sin uniform. Et suk slap menneskemassen i tunnelbanens ekkorum med en styrke som den sidste damp, der slippes fra et væltet lokomotiv.

Tyske uniformer.

Mohnke pressede sig med sin gruppe igennem, og menneskemassen, kvinder og børn, skilte sig som Det røde Hav for israelitterne.

Konstanze Manziarli trådte på den strømførende skinne og udstødte det skrig, der aldrig ville have forladt hendes læber, hvis der havde været elektrisk strøm i Berlin.

Hun skulle dø i dette døgn. Andre skulle dø. Men de fleste ville leve og fortælle historien om magneten, der mistede kraften og jernfiltspånerne, der spredtes uden at bekymre sig om hinandens plus eller minus, død eller liv.

På tunnelbanestationen »Stadtmitte« skimtede gruppen et svagt lys. Det kom fra stabslæge Zimmermanns tunnelbanevogn, hvor han endnu stod og opererede sårede soldater fra »Nordland«. De døde var lagt op på perronen, de sårede sad på perronkanten. Stearinlysene flammer inde i vognen blafrede bag de duggede ruder.

Mohnke stadig mere haltende - han havde mistet et ben i Jugoslavien i 1941 - ledte gruppen fra »Stadtmitte« i nordlig retning, under Friedrichstrasse. I mørket forsvandt flere af gruppens medlemmer, men man kunne ikke vente på dem. Der var kun 20 mænd og fire kvinder tilbage.

Gruppen går forbi station Friedrichstrasse og nogle hundrede meter længere frem. De støder mod noget. Ikke en mur, men en vandtæt, lukket og låst stålport. Lyskegler fra kraftige lommelygter fejer hen over dem.

De har mødt to tunnelbanefolk.

Mohnke beordrer porten åbnet. Bane-folkene nægter, og henviser til deres instrukser. Hver nat, når det sidste tog er kørt, lukkes tunnelen for at undgå oversvømmelse, hvis der skulle komme bombe- eller granat-huller i taget på dette sted lige under Spree. Ganske vist er togtrafikken indstillet for længe siden, men ordrer er ordrer.

Chefen for Zitadelle, SS-Brigadeführer Mohnke i spidsen for 20 bevæbnede mænd, undskylder mange gange, og vender om. Disse jagede mennesker giver op over for nogle banefunktionærer med forældede ordrer fra Berlins civile trafik-selskab BVG.

Mange år efter interviewede Uwe Bahnsen og James P. O'Donnell Mohnke til bogen »Die Katakomben« om hvorfor.

Mohnke svarede: - Jeg kan faktisk ikke finde nogen fornuf-tig forklaring. Som soldater havde vi vænnet os til at tænke i kategorierne ordrer og lydighed, og i dette tilfælde lød tjene-steinstruktionerne - selv om de »bare« var udfærdiget af tra-fikselskabet - på, at porten ved nattetid skulle være lukket, og det rettede vi os efter. Når jeg i dag tænker over sagen, undrer jeg mig selvfølgelig over vores dumhed, men endnu mere for-bløffende, eller rettere sagt bemærkelsesværdigt, finder jeg

tunnelbanefunktionærernes pligtfølelse. Tilmed i de sidste ka-otiske dage stod de på deres post ved porten...det var måske denne pligtfølelse, vi respekterede, da vi besluttede at vende om.

Gruppen gik tilbage til tunnelbanestationen Friedrichstras-se. Lydigt fulgte de Mohnkes ordrer. Da de nåede derhen, sendte Mohnke et par mand op ad trappen for at se, om der var nogen russere. Det var der ikke. Der var ikke ét menneske at se nogen steder.

Gruppen måtte over Spree, men Mohnke vidste, at det ikke kunne ske ad selve Weidendamm-broen, for foran broen stod en panserspærring, der markerede hans kamp-afsnits nordlige grænse, og foran den var der utvivlsomt russere.

Men til højre for station Friedrichstrasse var der en smal gang-bro over Spree.

Gangbroen - to meter bred - var også et led i Berlins for-svar. Den var fyldt op med lange pigtråds-ruller, som om pig-tråd skulle kunne standse den hær, der var stormet fra Stalin-grad, Moskva og Leningrad til Berlin i løbet af lidt over to år. Flugtgruppen, der trods tåge kunne ses på broen over den mørke, vraggodsfulde flod i skæret af brændende huse på begge bredder, måtte hive rulle efter rulle over rækværket. Støjen af 24 mennesker, plaskende i vandet, når rullerne ram-te vandoverfladen blev ikke hørt af nogen i det ellers så stille kvarter. De blev heller ikke set.

Gruppen kom velholdent over, deres eneste skade var forrevne hænder og forrevent tøj. Langsomt arbejdede de sig gennem kældre, ruiner, udbrændte lejligheder, baggårde og nedtrampede stier i ruin-ørkenen til Invalidenstrasse.

Martin Bormann fra den anden flugtgruppe kom lidt senere over selve Weidendamm-broen sammen med Naumann, dr. Stumpfegger, Rasch, Schwägermann, Axmann, hans adju-dant, HJ-Obergebietsführer Günther Weltzin, kriminalin-spektør Osterhuber fra RSD, tandlæge Käte Hausermann og piloterne Baur og Beetz.

Russerne havde efterhånden opdaget, at grupper og enkelt-personer forsøgte at slippe ud af kampafsnit Zitadelle. De åb-nede ild og skød på alt, hvad der rørte sig. Enkeltvis løb grup-pen over broen, den planløse ild i tåge, røg og mørke ramte i hvert fald ingen i denne gruppe.

Da Baur var kommet over som en af de sidste, så han Bor-

mann sidde udmattet på en stentrappe på hjørnet af Schiffbauerdamm (berømt for Berthold Brechts teater. Forf.amm.) og Friedrichsstrasse, hvor der nu er parkeringsplads.

Foran ham lå en død russisk soldat, som Bormann dog ikke selv havde skudt.

Under en pause i skydningen løb begge sammenkrøbne skråt over gaden til Ziegelstrasse ved Universitetshospitalets kæmpemæssige blok.

De andre i gruppen søgte dækning i bombekratere, granathuller og andre kældre, men Naumann og Stumpfegger sluttede sig til Bormann og Baur, der var gået i dækning i et aflæsnings-rum i hospitalet,

Cirka kl. 1.45 besluttede Baur at rekognoscere i Ziegelstrasse og om hjørnet i Friedrichstrasse, - men Bormann råbte rædselsslagent: - Baur, bliv her, ellers bliver De skudt. De ser selv, hvor mange sårede, der slæbes ind. Jeg har brug for Dem.

Ingen ved, hvad Bormann mente med »jeg har brug for Dem«. Den mulighed består, at Bormann har tænkt på de Junker 390-fly, som stod i Rechlin. Som Hitlers nærmeste medarbejder vidste han, at chefpilot Baur den 22. april havde tilbudt Hitler at flyve ham til Tokio, hvis han ville. De 31 meter lange, seksmotorede fly havde en rækkevidde på 14.000 kilometer og blev brugt som kurérmaskiner på ruten Berlin-Tokio uden mellemlanding. To af flyene - uden bomber - udløste den anden verdenskrigs eneste luftalarm i New York.

Baur blev siddende til Bormann var beroliget. Så gik han ud for at finde et mere praktisk og realistisk menneske - Kempka. Da han fandt ham - i dækning i en port i Friedrichstrasse - diskuterede de, hvad de nu skulle gøre. Skydningen var døet hen, og der var atter stille.

Pludselig - ud af tågen og røgen - åbenbarede noget, de mindst af alt havde ventet. Fra Weidendamm-broen kværnedes fem stålkolossoer frem og skubbede barrikaden til side. Det var Tiger-kampvogne og stormkanoner fra LVI. panserkorps Tigerafdeling 503 og »Nordland«s opklaringsafdeling, der indtil dette tidspunkt havde ødelagt 130 russiske kampvogne.

Medens Baur løb efter Bormann og de andre i kælderen, gik Kempka hen og standsede den første Tiger. Lugen åbnedes, og en officer sprang ned. Kempka legitimerede sig, og officeren hilste: Sturmabführer Hertzog, leder af et befalet udbrudsforsøg. Fritz Hertzog, der var chef for tigerafdeling

503 fik ridderkorset dagen før af Brigadeführer Mohnke. Der var ganske vist en højere officer i kampgruppen, den detroniserede Brigadeführer Joachim Ziegler, der siden han var blevet fjernet af Weidling havde opholdt sig i husarrest i Rigs-kancelliet. Efter Hitlers død fik han Mohnkes tilladelse til at slutte sig til resterne af SS-regimenterne Norge og Danmark, men uden af føre befaling.

Hurtigt samledes flugtgruppen for i ly af de tunge kampvogne og mandskabsvogne at arbejde sig gennem Friedrichstrasse som den første etape på flugtruten mod nord.

Bormann, som ikke et menneske kendte udover Hitlers nærmeste, forlangte at få plads i en af kampvognene. Men det afslog Hertzog kategorisk. Hver tomme ledig plads var optaget af hårdtsårede. Hertzog gav ordre til at fortsætte fremrykningen.

I samme øjeblik kampvognene rullede frem gennem Friedrichstrasse tommetykke lag af murstensrester, forkullede træstykker og glasskår, opdagede russerne dem og åbnede en morderisk ild fra den nordlige ende af gaden og fra husenes 1. og 2. sal. Tiger-kampvognene svarede igen med alle kanoner. Kampen varede en halv snes minutter, medens kampvognene kørte langsomt frem.

Under de tumultagtige scener mistede flugtgruppens forskellige mennesker forbindelsen med hinanden. En af kampvognene eksploderede og eksplosionen slyngede Bormann og Kempka til jorden.

Kempka mistede bevidstheden, men da han kom til sig selv igen, kravlede han blindet tilbage mod Weidendamm-broen. Da han efter nogle minutters forløb atter kan se, opdager han Beetz, der tydeligt chokeret står og svajer og bløder stærkt fra et sår tværs over issen.

Käte Hausermann går hen og støtter Kempka, da han er kommet i dækning bag en husmur, men han kan klare sig selv og beder hende i stedet tage sig af Beetz. Hun har da allerede opgivet at slippe ud af Berlin, hun føler at hun ikke holder til flere gadekampe. Hun lover Kempka at tage sig af Beetz, hun har en lejlighed i Pariserstrasse nr. 40, den er ovenikøbet beboelig.

Bormann dukkede også op, støttet af Stumpfegger, lidt efter kom Naumann og de andre. Kempka beordrede, at gruppen skulle dele sig, da det var deres eneste chance for at over-

General Weidling på
vej for at kapitulere.

leve. Käte Hausermann forlod dem med den stadig blødende Beetz, og Kempka tog tilbage over gangbroen, som Mohnke og hans gruppe tidligere havde ryddet for pigtråd.

Resterne af Tiger-afdeling 503 spredtes også. En flok på 50 mand fra SS-regimenterne Danmark og Norge fulgte et stormskyts, der vendte om og kørte langs Schiffbauerdamm i retning mod Lehrter Bahnhof. Blandt dem gik Brigadeführer Ziegler. De kom ikke langt. Ved Albrechtstrasse blev stormskytset ramt og eksploderede. Blandt de faldne var Ziegler.

I en, syntes det, uendelig vandring hid og did over strækninger, som man normalt kan gå på kort tid, var Mohnkes gruppe kommet til ruinen Stettiner Bahnhof. Overfor den fandt de ly i nogle sammenstyrtede huse. Mange soldater fra forsprængte enheder sluttede sig til dem, og hvilede ud mellem murbrokkerne. De forsøgte at dele deres feltrationer, men kunne intet spise, da ingen havde tænkt på at medbringe vand. Deres munde var tørre og ømme af hele tiden at inhale re brandrøg. Mohnke udsatte vagter for at sikre gruppen mod en pludselig russisk overrumpling.

Ingen vidste, at general Weidling få timer før havde kontaktet general Chuikov. Chuikov modtog ham sammen med sin stabschef, oberst Sokolovski.

Chuikov: - Er De kommandant for Berlins garnison?

Weidling: - Ja, jeg er chef for LVI. panserkorps.

General Chuikov forhandler med den udmattede kampkommandant for Berlin, general Weidling i fru Goebels lejlighed i stuen, Schulenburg-ring nr. 2. Det er Weidling til højre.

Sokolovski: - Hvad er der sket med Hitler og Goebbels? Weidling fortalte, hvad han vidste.

Chuikov: - Så er krigen slut.

Weidling: - Efter min opfattelse vil yderligere ofre være idiotiske og en forbrydelse.

Weidling nedskrev en ordre til sine soldater og fik den godkendt af general Chuikov.

»Den 30. april har Føreren, som vi alle har svoret troskab, svigtet os ved at begå selvmord. Tro mod føreren har I, Tysklands soldater, været parate til at fortsætte kampen for Berlin, selv om jeres ammunition var ved at slippe op, og situationen i almindelighed gjorde yderligere modstand meningsløs. Jeg beordrer at al modstand ophører øjeblikkelig. Weidling, general af artilleriet, kommandant for Berlins Forsvarsregion«.

Ordren blev indtalt af general Weidling selv på plade til udsendelse fra højttalervogne. På anden måde var det ikke muligt at komme i forbindelse med de endnu kæmpende soldater i Berlin.

I tågen ved 3-tiden om morgenen kravler Bormann, der atter er kommet nogenlunde til hæfterne, sammen med dr. Stumpfegger, Schwägermann, Axmann, Weltzin, Oberhuber og Bauer op af et bombekrater ved Weidendamm-broen, hvor de har søgt tilflugt.

Bormann, der ikke er stedkendt i Berlin, foreslår ikke desto mindre, at gruppen skal følge Sprees nordre bred, altså langs Schiffbauerdamm, hvor stormskytset fra »Nordland« forsvandt sammen med en gruppe soldater. Da de andre ikke har noget bedre forslag, følger de ham. Ved Albrechtstrasse finder de det rygende vrag af stormskytset, og lig overalt. Da de ikke vil løbe ind i den samme russiske fælde, går de op på banedæmningen. Bormann viser tegn på angst og river grads-betegnelserne af sin uniform. De følger banedæmningen i retning mod Lehrter Bahnhof. Russerne skyder på dem fra de omliggende bygninger uden at vide, hvem de er.

Lehrter Bahnhof er besat af russerne. Støjen fra de sejrsluste soldater er ikke til at tage fejl af. Derfor ændrer Bormann og hans gruppe retning, kravler over stakittet langs banen, derefter over en mur og ned på gaden - lige i armene på en russisk patrulje.

Men Bormanns gruppe var ikke soldater, med undtagelse af Arthur Axmann, der havde deltaget i Ruslandfelttoget fra juni til december 1941. Og han havde mistet højre arm. Klatreturen var besværlig og forgik med hiv og skub og støn. Den russiske patrulje gjorde intet for at standse dem. Da de udmattede, stakåndede, stive mænd faldt ned fra muren, lod de dem løbe. De lignede for meget gamle folkestormsfolk, som overalt var på vej hjem. De løb, til de var uden for synsvidde. Så standsede de og enedes om at skilles, og følge Kempkas råd.

Bormann sagde til Oberhuber, at klarede de det ikke, så ville både han og Stumpfegger bide i blåsyrkapslerne. Oberhuber søgte at berolige Bormann og sagde at det måtte de endelig ikke, det behøvede ikke at gå så galt.

Så skiltes de. Bormann og Stumpfegger gik i østlig retning, Arthur Axmann og de andre i vestlig.

Nu var der igen skyderi overalt. Bormann og Stumpfegger kom ikke langt, de opgav. Der var ingen vidner til deres afsked med hinanden og med livet, i den mørkeste time før solopgangen - men de knuste samtidigt blåsyrekapslerne.

Gruppen, der var gået med Axmann, delte sig igen og forsvandt enkeltvis eller i par mellem ruinerne. Bauer tog afsted alene. I en gade i Lehrter-kvarteret blev han ramt i brystet og i begge ben. Nogle tyske soldater slæbte ham i ly i en port. Straks efter brød huset i brand.

Russisk kampvogn for-
an Brandenburger Tor.

Baur trak med besvær sin tjenestepistol for at begå selvmord, hvis luerne nåede ham. Axmann og Günter Weltzin kunne ikke komme videre ad den vej, de havde valgt, og gik tilbage for at se, om Bormann og Stumpfegger, sidste akts Fy og Bi, havde fundet en bedre løsning. Det havde de ikke, kunne de konstatere. Den to meter lange Stumpfegger og den korte, tykke Bormann lå ved siden af hinanden i S-banedæmnin-
gens våde græs.

Det var ikke til at tage fejl af, at det var dem, for der fandtes ikke mage til par i Berlin på dette tidspunkt. Men Axmann og Weltzin bøjede sig alligevel ned over ansigterne, Axmann havde kendt dem begge i mange år. Det var Bormann og Stumpfegger. Klokken var mellem 4 og 5, dagen gryede i tågesløret.

I morgengryet gik oberst Wöhlermann sammen med sine tropper ud af den store zoo-bunker. Da han og hans 2.000 mand nåede til Øst-Vest-aksen, lettede tågen, og solen brød frem - som dengang, Føreren holdt sin største parade på Aksen sammen med Speer blev det rigtigt »Fører-vejr«. Men tåge-tæppet gik op for en hel anden forestilling. Langs hele strækningen gennem Tiergarten stod på række og geled tusinder af russiske - og polske - kampvogne. Fra Sejrssøjlen vejede det sovjetiske og det polske flag.

Mandskaberne sprang ud af kampvognene og hilste tyskerne med råbet: - Voyna kaputt! (Krigen er slut).

Wöhlermann benyttede russernes venlige holdning til at pege på små Hitler-Jugend-drenge, der udmattede, grædende

Det polske flag højest på sejrssøjlen på Øst-Vest-Aksen.

og chokerede så den frygtindgydende parade. Det var drenge, der var blevet afvist i den schweiziske legation og henvist til Zoo-bunkeren. Blandt dem de to, der havde fået apollinaris i den danske legation.

Domoi? råbte Wöhlermann (Hjem?)

- Domoi, hylede russerne tilbage.

Wöhlermann råbte til drengene: - I kan løbe hjem nu. Som ved et trylleslag forvandlede drengenes ansigter og de smilede glædesstrålende. Så løb de, i fuld fart, i alle retninger gennem den sønderskudte park.

På den anden side af Spree lettete tågen også, Mohnkes flugtgruppe brød op. De smøg sig langs ruinen Stettiner Bahnhof og videre langs de nogenlunde ubeskadigede huse i Bernauer- og Brunnenstrasse.

Endelig kom den efterhånden store gruppe til parken ved Humboldthain med dens store, kanon-struttende flaktårn. Men kanonerne var tavse. Foran flaktårnet holdt tyske kampvogne og pansrede mandskabsvogne af alle mulige typer. De soldater, der havde tilsluttet sig Mohnkes flugtgruppe, gik over til deres kammerater i de respektive delinger og kompagnier.

Mohnke opdagede en bekymret generalmajor Bärenfänger foran en kampvogn. Han havde forladt sin nazi-ungdom, da forsvaret i hans sektor brød sammen og havde tilsluttet sig en stærkere enhed. Trods sine kun 29 år blev han leder af hele denne brogede kampgruppe, da han var højest i rang. Han kaldte sine officerer sammen for at diskutere situationen. Selv om han ikke havde hørt Weidlings ordre om at kapitulere, fandt han, at yderligere modstand trods alle ideologier var formålsløs. Officererne var enige med ham og soldaterne fik ordre til at ødelægge kampvognene og deres våben.

Mohnke kunne ikke påvirke Bärenfängers beslutning og besluttede at tage videre. En del af Bärenfängers soldater sluttede sig til ham. I midten af flokken af soldater gik kernen af den gamle gruppe: Klingenmeier, ambassadør Walter Hewel, dr. Schenk og de fire kvinder sammen med nogle detektiver fra RSD og Führerbegleitkommandoet ad Brunnenstrasse og Badstrasse til Schultheissbryggeriet ved Prinzenallee.

I det gamle bryggeri, der var uskadt af krigen, var der indrettet en bunker i flere etager. Der var en hel del kvinder der havde søgt tilflugt i den solide bygning i håb om, at selve byg-

ningen skulle kunne beskytte dem mod de frygtede russiske soldater, som de havde hørt skulle have voldtaget alle Øst-preussens, Schlesiens og Pommerns kvinder.

Under hele den lange march var soldaternes struber nærmest galvaniseret af røg og møg, men på det uskadte Schultheiss-bryggeri var der øl nok. Trætte og udkørte satte soldaterne sig ved 13-tiden i gården med deres ølflasker, slukede tørsten og lod deres kroppe gennemvarme af maj-solen. Og ventede på, hvad der nu skulle ske.

For at glemme uvisheden for en stund, flirtede mange af kvinderne med soldaterne, og nogle fandt sammen og spredte sig rundt omkring i det store bryggeri.

En feldwebel tilbød Mohnke at smugle hans gruppes fire kvinder ud af Berlin. Kvinderne blev ovenud lykkelige, manden var en stedkendt berliner og af udmærkelsetegnene på hans uniform kunne de se, at han var en usædvanlig dygtig soldat. Mohnke gav uden betænkning sin tilladelse og Fräulein Krüger fik en lille pose med: lageret af brillanter fra Førens Ordenskapitel. De brillanter som indsattes i egeløvet til »Jernkorsets Ridderkors med sværd, Egeløv og Brillanter«, det tredje riges næsthøjeste udmærkelse.

Det lykkedes virkelig feldwebelen at få tre af kvinderne ud af Berlin, men under flugten forsvandt Hitlers diætkok Konstanze Manzial. Hun er ganske givet død i en berlinsk ruin, og begravet som et af Berlins talrige navnløse ofre. Ædelstenene er også forsvundet.

Kempka (der startede med Bormann i sin flugtgruppe) fik ikke tid til at hilse morgensolen velkommen, før han brutalt blev vækket af buldrende russiske stemmer.

På gangbroen over Spree var han blevet såret i armen og havde søgt ly blandt fire gæstearbejdere. Den ene af dem, en smuk kroatisk pige, havde forbundet ham og havde trukket en kedeldragt over hans uniform. Han havde øjeblikkeligt faldet i søvn.

Russerne kom ind i deres skur, ellevilde over sejren. De omfavnede dem alle fem. Den kroatisk pige pegede på Kempka og sagde: - Det er min mand.

Russerne var ligeglade, nu skulle der festes, med vodka og mad, sejren skulle fejres: - Tovarisch, Berlin kaputt, Hitler kaputt, Stalin er vor helt. Kempka måtte råbe med.

Baur blev ikke luernes bytte. Ilden døde ud. I fire timer lå

han med grufulde smerter i ben og brystkasse før nogen opdagede ham. Det var som om skyderiet i gaden fire timer før kunne være foregået for et århundrede siden. Russerne havde beordret tyske krigsfanger til at rydde gaden for lig og sårede, og inde i porten blev han opdaget af lig-kommandoerne. På en bære bragtes han til et samlingssted på Invalidenstrasse.

En tysk betjent med et rødt armbind og uden chakot'en med Schupos gigantiske ørn og hagekors, kom hen til ham.

Han spurgte om, hvem han var.

Automatisk svarede han: - Jeg er generalløjtnant Hans Baur, Adolf Hitlers chefpilot.

Det var nok et af de dårligste svar at komme med om formiddagen den 2. maj 1945 på et fortov i Berlin. Betjenten sænkede sin notesblok og gik hen til en sovjetisk officer.

Baur vendte hjem til Tyskland i 1954.

Mohnke-gruppen vendte sig fra udskejelserne i bryggeriet og ledte efter et sted, hvor de kunne afvente begivenhedernes gang måske uden at blive opdaget af russerne. De fandt det. Et rum i et afsides hjørne af bryggeriet, et rum uden vinduer, der havde været brugt af mandskab fra civilforsvaret. Med etagesenge, taburetter og et bord.

En lampe, der kørte på batterier, kastede et søvnigt lys på de tilstedeværende. En flaske fransk cognac, medbragt fra Rigskancelliet, gik rundt. Gruppens RSD-folk kom ind og fortalte, at bryggeriet var omringet af russerne. Der var ikke noget at feste for.

Lad det søvnige lys skinne på to mennesker: Ambassadør Walter Hewel og professor Ernst-Günther Schenck. Hewel - den eneste af de gamle »medkæmpere« fra kuppet i München den 9. november 1923 der var i live i Berlin - ville begå selvmord. Lægen Schenck forsøgte at få ham fra det.

Schenck havde indtil nu kun kendt den store og robuste Hewel af udeende. Men han vidste, at Hitler satte pris på ham, og at de andre i inderkredsen var taknemmelige for ham, fordi han var den eneste, der kunne afbryde Hitlers lange monologer - og sige »du« - med et:

- Kan du huske...

Og så gik snakken om kampårene, og den trykkede stemning forsvandt med Hitlers begejstring for det emne som Hewel så beredvilligt leverede stikordene til: Bevægelsens kampår i München.

Opsamlingsstedet for sårede tyske soldater. Det var et sådant sted, at Hitlers pilot gav sig til kende for en politibetjent, hvorefter han straks arresteredes.

Hewels liv passede revy, og han forklarede, hvad han så. Schenck lyttede fascineret til vidnet fra en epoke der sluttede, som den var begyndt.

Hewel havde, som studerende, været med i kim-cellen til SS, og fanebærer i Stosstrup Adolf Hitler. Han havde marcheret sammen med det gamle riges mand, feltmarskal *Ludendorff*, og Hitler og Göring, der håbede på et nyt, hin fatale eftermiddag i den smalle Residenzstrasse mod politiets afspærring ved Feldherrenhalle. Der blev skudt, men ingen ved, hvem der affyrede det først skud. 16 nationalsocialister dræbtes, og tre betjente. Under retssagen i München, folket versus Hitler og Konsorter, der startede den 23. februar 1924, blev Hewel også tiltalt, men det lykkedes aldrig at opklare, om det var Hewel, der havde affyret det første skud eller politiets anfører, *Michael Freiherr von Grodin*. Hewel tilstod heller ikke på

denne hans livs sidste dag. Han sluttede blot sin beretning med, at han som Hitler afsonede sin straf i Landsberg fæstning.

Klokken nærmede sig 20, men i det vindueløse rum gik som i bunkeren dag og nat ud i ét. Mohnke sendte atter en RSD-mand ud for at se, hvad russerne foretog sig. Kort efter vendte han tilbage og forklarede, at russerne havde finkæmmet bryggeriets øverste etager, og at de nu var på vej ned for at undersøge kældrene.

Klokken 20 åbnedes døren af en russiske officer. Hewel lå på en af CF'ernes senge, en ung SS-befalingsmand, der ville dele døden med ham, lå på den anden. Alles blikke rettedes mod døren. I samme øjeblik lød der to skud samtidigt, der i det lille rum lydmæssigt virkede som en eksploderende brisantgranat. En duft af cordit (røgfrit krudt) og bitre mandler bredte sig i rummet før ekkoet døde.

Den sovjetiske officer stod upåvirket af dramaet i døren. -Var det nu også nødvendigt? spurgte han Brigadeführer Wilhelm Mohnke.

To grupper udenlandske Waffen-SS soldater blev glemt under det store flugtforsøg fra regeringskvarteret. Den ene gruppe var Obersturmführer Nailands 15. lettiske fusilierbatalion, der nu kun talte 80 mand efter at have afvist talrige russiske angreb og forsøg på at komme over Unter den Linden. Den anden gruppe var forswarets tapreste, resterne af »Charlemagne«. Ingen havde fortalt dem, at regeringskvarterets forsvarere ville forsøge at bryde ud mod nord, over Weidendamm-broen. De forsvarede regeringskvarterets sydlige afsnit, og endnu natten til den 2. maj var det ikke lykkedes russerne at slå sig igennem.

Letterne trak sig tilbage fra Unter den Linden og ind i Goerings Luftfartsministerium. De havde meldt sig frivilligt til Waffen-SS i Letland og ventede aldrig at se deres hjemland mere. De ville dø kæmpende i Berlin.

Men om morgenen den 2. maj var der død stille i deres sektor i Wilhelmstrasse. Af en enlig tysk soldat, der dukkede op, fik de alt at vide om udbrudsforsøget. De blev bitre over, at de bare var blevet glemt - eller måske ofret. Enkelte skød sig, andre »gik under jorden« i ruinerne, og nogle vandrede i samlet flok gennem ruinerne til Paknow, hvor russerne samlede krigsfanger sammen. Ingen nåede at se Letland igen.

Da letterne var rykket ud af Luftfartsministeriet, lå den store bygning tom og øde et par timer. Så rykkede franskmændene fra »Charlemagne« ind. De beredte sig på den sidste kamp, men anede ikke, at gaderne bag dem var tomme, at der ikke fandtes andre forsvarere. De troede ikke deres egne øjne, da der dukkede biler op med russiske og tyske officerer, der svingede hvide faner og råbte om kapitulaton. Franskmændene gav sig ikke til kende, men da bilerne var forsvundet og gaden atter tom, forsøgte de gennem tunnelbanen at nå frem til Rigskancelliet. Det var umuligt. En del af tunnelen var spærret af stenmasser, som det var håbløst at trænge igennem. Hauptsturmführer Fénét gav sine folk frie hænder. De måtte søge at nå ud af byen i små grupper. Selv tog han med sergeant Vaultot - der havde ridderkorset hængende om halsen - på en lang march gennem ruinerne i retning mod det vestlige Berlin. Enkelte andre soldater sluttede sig til dem undervejs. I en ildkamp med en russisk patrulje faldt Vaultot. Fénét forsvandt, og hans videre skæbne kendes ikke.

Resten af franskmændene i tunnelbanen blev opdaget af russerne og omringet. De blev afvæbnet og ført til Øst-Vestaksen, hvor de blev gennet ind i den store gruppe fanger, der

Berlin er ikke 100 procent sikkert den 2. maj - russiske soldater løber på Unter den Linden for at undgå nogle SS-snigskytters kugler. Sandsynligvis var det letterne, der skød.

kom fra Zoo-bunkeren. »Charlemagne« var ophørt med at eksistere.

Oberstløjtnant *Klimenko* fra den særlige militære efterrettingssektion *SMERSH* var sammen med sine agenter - alle i almindelig russiske infanteriuniform - på vej gennem Wilhelmstrasse og Vossstrasse for at angribe Rigskancelliet og, om muligt at fange Hitler. Klimenko var ledsaget af en livvagt, en underkorporal ved navn *Kurkov*, der stammede fra en lille by i et minedistrikt i Ural. Ikke et skud blev løsnet, før de trådte ind i Rigskancelliet. En af de få SS-vagter fra *Leibstandarte*, der var blevet tilbage, hævdede sin maskinpistol og fyrede en bygge af. Den traf *Kurkov*, der var dræbt på stedet. *Kurkov* var sandsynligvis den sidste russiske soldat, der faldt i Berlin.

Sammen med sin næstkommanderende, major *Bystrov*, gik *Klimenko* gennem de lange gange og korridorer i retning mod Førerbunkeren. Hvert øjeblik ventede de at blive beskudt, men de fandt kun lig og hårdtsårede soldater. Men pludselig stødte de på en mand, som *Klimenko* i sine erindringer kalder »en lille kedelpasser«. Det var *Johannes Henchel*, Rigskancelliets chefelektriker og ansvarlig for alle tekniske installationer og maskinrum. Han var blevet tilbage, da Rigskancelliet blev evakueret under det store udbrudsforsøg. Af den ene grund, at han sørgede for ventilationen og elektriciteten i lazarettet i Herman Göringstrasse-fløjen.

Henchel rakte hænderne i vejret som tegn på overgivelse. De to officerer forhørte ham ganske kort. De troede først ikke på, at han var tekniker og civil, men han viste dem to arbejdsnæver, og de blev nogenlunde overbevist om, at han ikke var en forklædt general eller måske selveste *Martin Bormann*.

Henchel fik ordre til at vise dem rundt.

Hitler var ikke i Førerbunkeren, måtte de to russere konstatere. Der var tomt. En af hans jakker hang i et klædeskab, en anden hang over ryggen på en stol.

Henchel lukkede døren op til soveværelset, hvor *Goebbels* børn lå dræbt på deres senge. Det var et rystende syn, selv for krigsvante russiske officerer.

I Rigskancelliets have fandt *Klimenko* de kun let forkullede lig af *Joseph* og *Magda Goebbels*.

Adolf og *Eva Hitler* blev først fundet flere dage senere efter at *SMERSH* havde overtaget efterforskningen i hele Rigskan-

Trods bombardementer og lige så forfærdende gadekampe kunne foråret ikke holdes tilbage i Berlin - her blomstrer træerne mellem ruinerne.

cellet. Alle ligene blev identificeret af Käthe Hausermann, der blev hentet i sin lejlighed, Pariserstrasse 40. Hun fik, efter at have tegnet Hitlers tænder og broarbejder pr. hukommelse, hans kæbe at se den dag, generalfeltmarskal Keitel undertegnede Tysklands kapitulation i Karlshorst, den 8. maj. Kæberne lå i en snavset, mørkerød satin-æske af den slags, kvinder bruger til bijouteri. Og det var stort set hvad der var tilbage af hendes patient, det tredje riges enevældige hersker.

Litteratur

Alfen und Niehoff: Så kämpfte Breslau, München 1961 anonym. Kvinde i Berlin. Stig Vendelkærs Forlag, København 1967

Bahnson, Uwe og James O'Donnell: Die Katakombe, Deutsche Verlags Anstalt, Stuttgart 1975.

Bialer, Seweryn (red): Stalin and his Generals. Western Publishing Co., New York 1969.

Boldt, Gerhard: Hitlers Last Ten Days. Coward MacCann and Geoghahan, New York 1973.

Boveri, Margret: Tage des Überlebens. R. Piper Verlag, München 1968.

Brown, Anthony Cave: Bodyguard og Lies, W.S. Allen, London 1976.

David, Paul: Am Königsplatz. Thomas Verlag, Zürich 1948.

Girbig, Werner: ...im Anflug auf die Reichauptstadt. Motorbuch Verlag, Stuttgart 1973.

Gun, Nerin E.: Eva Braun. Verlag Kabbe K. G. Verlebt uns Kattwig 1968.

Hausser, Paul: Waffen-SS im Einsatz. Plesse Verlag, Göttingen 1955.

Haupt, Werner: Berlin 1945. Eric Fabel Verlag, Rastatt 1963.

Hoffmann, Peter: Widerstand, Staatsstreich, Attentat. R. Piper, München 1969.

Höhne, Heinz: The Order of the Deaths Head. Martin Secker and Warburg, London 1969.

- Irving, David: Hitler's War. Hodder and Stoughton, London 1977.
- Jodl, Luise: Jenseits des Endes. Verlag Fritz Molden, Wien 1976.
- Keitel, Wilhelm, Verbrecher oder Offizier? Musterschmidt, Göttingen 1961.
- Knef, Hildegard: Livets karussell. Martins Forlag, 1971.
- Krabbe, O.: Danske Soldater i Kamp på Østfronten. Odense Universitetsforlag 1976.
- Kempa, Eric: Ich habe Hitler verbrannt. Kyberg 1952
- Kirk, John: Great Weapons of W.W. II. Bonanza Books, New York 1977.
- Kleitmann, K.G.: Die Waffen-SS. Eine Dokumentation. Os-nabrück, 1965.
- Koller, Karl: Der letzte Monat. Norbert Wohlgemuth Verlag, Mannheim 1949.
- Komornicki, Stanislaw: Poles in the Baltic of Berlin. Military Historical Institute, Warszawa.
- Kronika, Jacob: Berlins undergang. Hagerup, Kbh. 1964, (2. oplag)
- Kuby, Eric: The Russians and Berlin. Heinemann, London 1965
- Littlejohn, David: The Patriotic Traitors. Heinemann, London 1972.
- Lusar, Rudolf: Deutschen Waffen und Geheimwaffen. J.F. Lehmanns Verlag, München 1964.
- Manvell, Roger and Heinrich Fraenkel: Himmler. Warner Paperbacks Library Edition, New York 1972.

- Mosley, Leonard: The Reich Marshall. Dell Publishing Co., New York 1974.
- Musmanno, Michael A.: Ten Days to Die. Doubleday and Co, New York, 1968.
- Maser, Werner: Adolf Hitler. Esslingen 1974.
- Noystroyev, Stefan: A Path to the Reichstag, Moskva 1961.
- Piekalkiewicz, Januz: Fieseler Fi 156 Storch. Motorbuch Verlag, Stuttgart 1970.
- Roper, H. R. Trevor: The Last Days of Hitler. Macmillan and Co., New York 1958, 1. udg. Macmillan, London 1947.
- Saint-Paulien: La Bataillie de Berlin. Plon, Paris 1958.
- Sbojckakov, Maksin: The Victorious Flag over the Reichstag, Moskva 1962.
- Schenck, Ernst Günther: Ich sah Berlin Sterben, Herford 1970.
- Schramm, Percy Ernst (red): Die Niederlage 1945. dtv. dokumente, Deutsche Taschenbuch Verlag, München 1962.
- Schultz, Joachim: Die letzte 30 Tage. Steingrüben Verlag, Stuttgart 1951.
- Spaeter, Helmuth (red) Der Geschichte des Panzerkorps Gross Deutschland. Selbstverlag Hilfswerk ehem. Soldaten Gross Deutschland, Bielefeld 1958.
- Speer, Albert: Inside the Third Reich. Sphere Books Ltd, London 1971.
- Steiner, Felix: Die Freiwilligen. Plesse Verlag, Göttingen 1958.
- Tieke, Wilhelm: Tragödie um die Treue. Munin Verlag, Os-nabrück, 1968.

Toland, John: The Last 100 Days, Random House, New York, 1965.

Tschuikow, W.: Heimat und Fremde. München 1972.

Wolfgang, Paul: Der Endkampf um Deutschland 1945. Bech-
te Verlag Esslingen am Neckar 1955.

Zentner, Kurt: Illustrierte Geschichte des Zweiten Weltkriegs,
Südwest Verlag, München, 1965.

Ziemke, Earl F.: Battle for Berlin. Ballanties Books, New
York 1968.

Yushchuk, J. J.: Tank Operations and the Storming of Ber-
lin.

Millitary Publishing House, Moskva 1962.

AVISER OG TIDSSKRIFTER

Völkischer Beobachter, Norddeutsche Ausgabe 19 april 1945
Völkischer Beobachter, Norddeutsche Ausgabe 20. april
1945.

Völkischer Beobachter, Norddeutsche Ausgabe 21. april
1945.

Wehrwissenschaftliche Rundschau, januar, februar og marts
1962.

(Helmuth Weidling: Der Endkampf in Berlin 23.4 - 2.5 1945).
Verlag E. S. Mittler und Sohn G.M.B.H. Frankfurt am Main
1962.

foreign Millitary Studies, M.S. No. P. 136

The German defense of Berlin by William Willemer, Oberst
a.D.

Historical Division Headquarters, U.S. Army, Europe., 1953.

Grader og betegnelser

Waffen-SS og Hitler-Jugend

Waffen-SS var SS-organisationens militære afdelinger, der
kæmpede sammen med Værnemagten. Dets enheder havde
egne betegnelser ligesom mandskabets grader.

Gruppe	Armekorps
Brigade	Division
Standarte	Regiment
Sturmabann	Kompagni
Sturm	Deling
Schar	Gruppe

SS-grader

Reischführer-SS	Øverstkommanderende (Himmler)
Oberstgruppenführer	Generaloberst
Obergruppenführer	General
Gruppenführer	Generaløjtnant
Brigadeführer	Generalmajor
Standartenführer	Oberst
Obersturmbannführer	Oberstløjtnant
Sturmabannführer	Kaptajn <i>major</i>
Hauptsturmführer	Kaptajnøjtnant <i>kaptajn</i>
Obersturmführer	Primierløjtnant <i>Løjtnant</i>
Untersturmführer	Sekondløjtnant <i>Fenrik</i>
Fähnrich	Kornet
Hauptscharführer	Overfenrik
Oberscharführer	Fenrik
Scharführer	Oversergent
Unterscharführer	Sergent
Rottenführer	Korporal
SS-Sturmmann	Menig I
SS-Mann	Menig II

Hitler-Jugend

Ungdomsfører for Det Tyske Rige, Gauleiter (Wien) Baldur von Schirach

Rigsungdomsfører Arthur Axmann

Stabsfører

Obergebietsfører	- leder af	375.000 drenge
Gebietsfører	- leder af	75.000 drenge
Oberbannführer	- leder af	15.000 drenge
Bannführer	- leder af	3.000 drenge
Stammführer	- leder af	600 drenge
Gefolgschaftsführer	- leder af	150 drenge
Scharführer	- leder af	50 drenge
Kameradschaftsführer	- leder af	15 drenge

Pigerne var inddelt i BDM, Bund deutscher Mädel på samme måde

Reichsreferent

Obergauführerin

Hauptmädelführerin

Untergauführerin

Mädelringführerin

Mädelgruppenführerin

Mädelscharführerin

Mädelschaftsführerin

Mädel

Register

- Abendruhe, 82
Adolf Hitler Platz, 34, 76, 118, 138, 140
Albrechtstrasse, 188, 190
Alexanderplatz, 106, 108, 116, 121
Altmarkische Alkett, 97
Andersen, SS-Grenadier, 142
Anhalter Bahnhof, 68, 102, 112, 170
Anhalterstrasse, 91
Appolat, 135
Arado 234 B, Jet-bomber, 82, 83
Augusta-Victoria sygehuset, 139, 149
Austin, A. E., Flight Officer, 23
Axmann, Arthur, Reichjugendführer, 8, 14, 84, 102, 118, 146, 152, 185, 190, 191
Babelsberg, 24, 82
Babick, Obersturmführer, 154, 155, 156, 157
Badstrasse, 193
Baruth, 10, 36, 37
Baur, Hans, chefpilot, generaløjtnant, 98, 151
BdM Bund deutscher Mädel, 68, 139
Beelitz, 105, 122
Beetz, pilot, 185, 187, 188
Belle-Alliance-Platz, 112, 113, 118, 170
Bendler-blokken, 71, 84, 121, 162, 170
Bendlerstrasse, 65, 84, 144, 162, 170
Berchtesgaden, 16, 17
Berest, løjtnant, 159
Below, Nicolaus von, oberst, 27, 117
Berlinerstrasse, 52
Bernadotte, Folke, greve, 48, 86
Bernauerstrasse, 192
Bismarckstrasse, 76
Bleibtreustrasse, 89, 162
Blondie, Hitlers schæfer, 20, 37, 38, 65, 148, 149
Boëv, Victor, krigskorrespondent, 94, 95
Boldt, Gerhardt, ritmester, 20, 36, 38
Boigs, Wolfgang, 122
Bor-Komorowski, 162
Bormann, Martin, partisekretær, 14, 20, 38, 40, 42, 66, 67, 72, 84, 88, 109, 110, 123, 128, 132, 133, 135, 144, 151, 153, 154, 175, 176, 177, 178, 185, 186, 187, 190, 191
Boveri, Margret, historiker, 22, 34, 82, 83, 111, 112, 142, 179, 182
Brandenburgstrasse, 112
Braun, Eva, 18, 23, 35, 38, 65, 69, 70, 88, 89, 90, 100, 120, 122, 129, 132, 136, 138, 149, 150, 151, 152, 154, 174
Braun, Gretl Fegelein, 35, 38, 88, 90, 124
Brandenburger Tor, 10, 34, 64, 71, 76, 98, 99, 113, 128, 129, 179
Brandenburg Tugthus, 5
Brunnerstrasse, 192
Budapesterstrasse, 89
Burgdorf, Wilhelm, general, 14, 27, 28
Burmeister, Arnold, general, 58
Busse, Theodor, general, 12, 30, 51, 58, 105, 106
Bülowsstrasse, 116, 117
Büsselstrasse, 127
Bärenfänger, generalmajor, 109, 121, 192
Baarova, Lida, filmskuespillerinde, 134
Caspar, Horst, filmskuespiller, 24
Chapman, Edward, britisk agent, 130, 131
Charlemagne, Freiwillige Sturmbrigade des SS, 24, 76, 79, 196, 197, 198
Charlottenburger Chaussee, 34
Charitée-hospitalet, 97, 126
Ciano, Galeazzo, udenrigsminister, 123
Christian, Eckhardt, general, 38, 115, 116, 119
Christian, Gerda, sekretær, 35, 38, 150
Christensen, H. V., Obersturmführer, 45, 46, 145
Chuiikov, Vassili, general, 78, 102, 106, 108, 174, 175, 176, 188, 189
Churchill, Winston, premierminister 86
Clausewitz, 54
Comet, flynavigator, 24
Czech, Alfred, HJ-Junge, 8, 14
Cypnuchowski, løjtnant, 163
Daillierès, captain de corvette, 24
Dahlemer Weg, 72
Danner, Unterscharführer, 168
Danmark, Waffen-SS regiment, 44, 54, 112, 170, 187, 188
Decker, Generalarbeitsführer, RAD116
Demandowsky, Ewald von, generaldirektør, 60
Dieckl, major, 33
Dishford, England, 86
Dönitz, Karl, admiral, 6, 18, 38, 49, 133, 135, 171, 175
Domgraf-Fassbänder, skuespiller, 24
Dufving, Teeodor von, stabschef, 80, 84, 85, 121, 172, 176, 177
Dumont, Paul, registrator, 131
Eberswalde, 32, 180
Eclipse, all. plan om Tyskl. deling, 6, 90
Ehlers, oberst, chefflyveleder, 98, 99, 114
Eichmann, Adolf, Obersturmbannführer, 117, 118
Eisenhower, Dwight, amrk. øverstbefalende, 66
Engel, generalløjtnant, 106
Erkner, 37
Falkenrehde, 71, 75
Farmand fly, 24
Fasanenplatz, 7
Fegelein, Gretl (se Braun)
Fegelein, Hermann, Obergruppenführer, 48, 88, 90, 99, 100, 122, 123, 124, 162
Fehrbelliner Platz, 78
Felchnerowski, Waldemar, løjtnant, 169
Fénet, Hauptsturmführer, 82, 83, 112, 135, 198
Ferch, 105, 106, 122

- Flakabteilung Kommandostab
Reichführer-SS, 48, 113
Föhrenweg, 6
Frank, Hans, Standartenführer, 67
Franke, underofficer, 83, 84
Frankfurterallee, 121
Franklinstrasse, 141
Freygang, major, 9, 32, 33, 74
Freitag-Loringhoven, Bernd von, major, 134, 136, 138, 140
Friedrichstrasse, 135, 136, 145, 170, 184, 185, 186
Friedrich-Wilhelmstrasse, 97
Fritchesstrasse, 163
»Förerbunkeren«, 18, 27, 28, 30, 31, 37, 46, 48, 56, 58, 65, 70, 72, 78, 79, 83, 84, 89, 90, 99, 100, 102, 109, 116, 118, 119, 120, 122, 124, 132, 147, 151, 152, 154, 170, 171, 174, 176, 177, 178, 179
Gaulle, Charles de, statschef, 84
Gebhardt, Karl, 48, 49
Gendarmenmarkt, 24, 101, 118
Gendarmenmarkt Theater 24, 101
Görlitzer Bahnhof 91
Goebbels, bønnene, 40, 104, 177, 178, 200
Goebbels, Joseph, propaganda-minister, Gauleiter Berlin, 7, 13, 23, 26, 35, 36, 40, 41, 42, 49, 54, 55, 59, 65, 66, 67, 69, 72, 84, 95, 100, 105, 117, 118, 123, 128, 132, 133, 134, 144, 151, 153, 171, 172, 175, 177, 178, 200
Goebbels, Magda, 40, 41, 42, 100, 120, 128, 132, 134, 151, 178, 200
Goebbels, Gerda, 173, 176
Goldbach, Walther, Gruppenführer, brandchef, 55
Grawitz, Ernst-Robert, 49
Greim, Ritter von, feltmarskal, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 115, 116, 128, 148
Gritsenko, Yetin, oberstløjtnant, 78
Gross Deutschland, Berlins vagt-regiment, 9, 11, 22, 60, 71, 80, 182
Gusev, Kuzma, premierløjtnant, 154, 155
Grünwald, 56, 98, 116, 120, 121, 180
Guenche, Otto, SS-adjudant, 27, 153, 154, 179
Gubaryova, Tat'iana, frontsygeplejerske, 78
Göring, Hermann, rigsmarskal, 8, 9, 10, 13, 15, 16, 18, 20, 23, 25, 26, 32, 46, 47, 66, 67, 100, 101, 133, 146, 147
Halensee Brücke, 82
Hallesches Tor, 91, 112, 113, 116, 122
Hanke, Karl, Gauleiter Breslau, 133, 134
Halt, Ritter von, instruktør for HJ, 69
Hardenbergstrasse, 168, 169
Harlan, Veit, filminstruktør, 24
Hasenheide, 56, 80, 81, 82, 83
Hatfield, England, 130
Hausermann, Käthe, tandlæge, 185, 187, 188, 190, 200
Hedemannstrasse, 136
Heerstrasse, 119, 121, 160
Heinrici, Gotthard, generaloberst, 12, 30, 31, 32, 85, 86
Heinrich von Kleist-parken, 108
Heinkel 111, kurér-maskine, 51, 117
Heinroth, Katharina, dr. phil., zoolog, 8, 124, 125, 126
Heinroth, Kare, læge, 124, 125
Henkell, Anneliese, 50
Hentschel, Johannes, elektriker, 198
Hermann Göring Strasse, 35, 40, 138, 139, 198
Hermannplatz, 29, 81, 82
Herz, Oberfeldwebel, 91, 92
Hewel, Walter, ambassadør, 14, 49, 134, 179, 192, 194, 195, 196
Herzig, Fritz, Sturmbannführer, 186, 187
Hildebrandt, Friedrich, Gauleiter Schwerin, 56
Himmler, Heinrich, Reichführer-SS, indenrigsminister, 13, 18, 38, 41, 48, 79, 86, 88, 122, 123, 133, 140, 146, 148
Hitler, Adolf, rigskansler, 5, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 42, 43, 47, 48, 49, 50, 58, 59, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 72, 74, 78, 83, 84, 85, 89, 90, 91, 97, 99, 100, 101, 103, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 128, 129, 132, 133, 134, 138, 142, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 158, 161, 170, 171, 174, 175, 186, 189, 195, 200
Hitler, Eva (se Braun)
Hitler, Klara, 18
Högl, Peter, Kriminaldirektor, 89, 90, 91
Hohenlychen, 48, 86
Hohenzollerndamm, 44, 60, 80, 84, 92
Hoss, major, 182
Humboldtbanegården, 116
Hummel, Bormanns adjutant, 50, 67
Haase, Werner, professor, dr. med., 138, 139, 148, 149, 150
Illum, Untersturmführer, 135, 145
Inselstrasse, 167
Jacobek, Erwin, 150
Joachimthalerstrasse, 138, 140
Jodl, Alfred, generaloberst, 6, 10, 13, 38, 42, 43, 47, 73, 74, 85, 86, 115
Jodl, Louise, 6, 7
Johannmeier, Willy, 84
Johnson, Johnny, Wing Commander, 136
Jules Verne, 24
Junge, Traudl, sekretær, 35, 120, 133, 150, 151
Junker 390, fly, 186
Kaiserdamm, 34, 111
Kaiser Friedrichstrasse, 163, 164
Kaiserhof Hotel, 179
Kaiserplatz, 24
Kannenbergl, Willy, hushovmester, 18
Kantaria, Meliton, fanevagt, 158, 159
Kantstrasse, 111
Karinhall, 8, 18, 32
Karl-August-Platz, 166, 168
Karlshorst, 38, 44, 200

- Kasakov, Vassili, general, 28
Karstadt varehus, 29, 81
Keitel, Lisa, 6, 7
Keitel, Wilhelm, generalfeltmarskal, 6, 10, 13, 38, 42, 43, 51, 74, 200
Kempka, Erich, 142, 144, 154, 178, 188, 193
Kleine Kurstrasse, 168
Kleistpark station, 108
Klimenko, oberstløjtnant, 198, 200
Klose, Margrethe, operasangerinde, 24
Knef, Hildegard, filmskuespillerinde, 22, 60, 92, 112
Knesebeckstrasse, 112
Königsplatz, 129, 130, 139, 140, 144, 155, 159
Königsstrasse, 128
Kochstrasse, 113
Kolonnenstrasse, 102, 103
Koller, Karl, general, 20, 24, 25, 26, 28, 30, 32, 33, 38, 46, 47, 51, 64, 66, 74, 82, 114, 115
Konev, Ivan, marskal, 10, 11, 68, 72, 75
Konrad, general, 32
Köstring, Ernst, general, 14
Krampnitz, 43, 47, 86
Krebs, Hans, general, 14, 16, 25, 30, 31, 38, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 72, 73, 79, 80, 84, 90, 116, 117, 132, 133, 135, 147, 152, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 179
Kronika, Jacob, 109
Krukenberg, Gustav, Brigadenführer, 75, 76, 79, 80, 81, 82, 84, 99, 100, 145, 172
Kränkel, premierløjtnant, 20, 21, 30, 36
Kuhlmann, Franz, kaptajn-løjtnant-M, 97
Kunz, Helmuth, 128
Kuklis, underkorporal, 169
Kurkov, underkorporal, 198
Kurfürstendamm, 89, 138, 140, 162
Kurfürstenstrasse, 117
Lammers, Hans, dr. jur., »kronjurist«, 66
Landwehr-kanalen, 8, 122, 142
Langemarck, 160, 161
Lehnhoff, major, Gross Deutschland, 22, 182
Lehrter Bahnhof, 188, 190
Leipzigerstrasse, 106, 118
Lemnitz, Tiana, operasangerinde, 24
Leš, Roman, premierløjtnant, 162, 163, 164
Lichtenberg, 5, 92, 95
Lietensee, 34, 71, 111, 182
Lindenstrasse, 128
Linge, Heinz, kammertjener, 14, 27, 28
Little Staughton, 23
Lorenz, Heinz, redaktør DNB, 90, 122, 123, 135
Luisenstrasse, 129
Lupé, grev Mayel de, felt»biskop«, 84
Manteuffel, general, 30, 72, 86, 90
Manziarli, Konstanze, diæt-kok, 150, 179, 183, 193
Mariendorf, 68
Masur, Norbert, 48
Maybach-Motorenbau, 97
Mecklenburgstrasse, 112
Misch, Rochus, Oberscarführer, 79
Moabit, 29, 126, 129, 130
Mogel, jagerpilot, 92
Mohnke, Wilhelm, Brigadeführer, 55, 84, 99, 100, 109, 118, 121, 123, 140, 144, 150, 172, 177, 179, 183, 184, 185, 188, 192, 193, 194, 196
Moltkebrücke, 29, 129, 130, 139
Morell, Theo, professor, 28, 35, 148
Moritzplatz, 116, 118
Mosquito B 16, fly, 23
Mulse-floden, 90
Mummert, Hans, generalmajor, 76, 77, 78, 172
Mussolini, Benito, statschef, 123
Muszynski, major, 169
Müller, Hauptsturmführer, adjutant, 26
Müller Heinrich, Obergruppenführer, Gestapo, 5, 76, 91, 123, 124
Müller, Willi-Otto, skrædder, 27
Nailands, Obersturmführer, 54, 172, 177, 196

- Nauen, 47
Neue Kantstrasse, 163
Neuhaus, legationsfunktionær, 130
Neukölln, 45, 80, 112
Neystroyev, Stephan, kaptajn, 29, 127, 129, 130, 131, 139, 140, 154, 155, 156, 157, 158, 159
New York, 63, 186
Niemegek, 122
Nordland, Waffen-SS division, 43, 44, 54, 60, 80, 81, 101, 142, 184, 186
Norge, Waffen-SS regiment, 54, 166, 170, 188
Oberbaumbrücke, 91, 92
Olympisk Stadion, 68, 76, 138, 141
Omstilling 500, Zossen, 36
Ostertag, Liesl, kammerpige, 120, 123, 132, 136
Osterhuber, kriminalinspektør, 185, 190
Pankow, 37, 197
Parac, Jan, underkorporal, 166
Pariserplatz, 118
Pariserstrasse, 187, 200
Paulus, Friederich, generalfeltmarskal, 47
Pestalozzistrasse, 162, 163, 164, 165, 166, 168
Petersburgstrasse, 180
Plötenzensee fængsel, 5
Pohl, Oswald, Obergruppenführer, 26
Poganowska, Rokard, mælke-mand, 71, 72
Polyteknisk læreanstalt, 168, 169, 170
Popov, Nikolai, menig, 108
Potsdam, 43, 56, 64, 73, 106, 117
Potsdamerstrasse, 71, 108, 117
Potsdamer Platz, 106, 170
Potsdam-Eicke, 37, 38
Prenzlauer Berg, 122
Prinz Albrechtstrasse, 91, 140
Prinzenallee, 193
Prohaska, Jaro, operasanger, 24
Pschorrbräu-bryggeriet, 102
Putzi, 6
Pyatnitsky, Petya, sergent, 156

- Quandt, Harald, 66, 120
 Quisling, Vidkun, ministerpræsident, 131
- Rach, chauffør, 185
 Raeder, Erich, flv. admiral, 49
 Rankine, Paul Scott, journalist, 122
 Rattenhuber, Johan, Brigadenführer, 89, 90, 91, 179
 Rechlin, 71, 78, 91, 119
 Refior, Hans, oberst, 26
 Reitsch, Hanna, Flugkapitän, 97, 98, 99, 100, 103, 104, 116, 128
 Reymann, Helmuth, general løjtnant, 12, 26, 72, 73, 106
 Ribbentrop, Joachim von, udenrigsminister, 13, 18, 49, 58, 67, 71,
 Riedel, Gustav, dyrepasser, 7, 8
 Rigsdagen, 29, 127, 129, 130, 131, 139, 140, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 167, 168
 Rigskancelliet, 6, 8, 12, 13, 15, 19, 20, 27, 43, 56, 65, 66, 70, 91, 99, 128, 134, 136, 138, 161, 170, 172, 174, 179, 197
 Roca, Hauptsturmführer, 135
 Rokossovski, K.K., general, 10, 11, 12, 72, 122
 Rommel, Erwin, generalfeltmarskal, 14
 Roden, Karin von, (Göings 1. kone), 8, 18
 Rosenthal, Hans, jødisk flygning, 5, 95, 96, 97
 Rodenwänge, Helge, operasanger, 24
 Rudel, Ulrich, oberst, 30, 31
 Ruppiner Kanal, 122
 Ryzhov, general, 108
 Rybalko, general, 22, 37
- Sauerbruch, Ferdinand, professor, 126, 127
 Schach, Gerhard, Gauamtsinspektør, 84, 178
 Schaub, Julius, adjutant, 12, 27
 Schellenberg, Walther, efterretningsschef, 131
 Schenck, Ernst-Günther, professor, 26, 27, 138, 149, 150
 Schiffsbauerdamm, 186, 188, 190
- Schlabrendorf, Fabian von, major, 150
 Schlieffenufer, 139, 140
 Schlünder, Obergebietsführer, 68, 69, 161
 Schmeling, Max, bokser, 6
 Schneider, Herta, 88, 136
 Schörner, Ferdinand, generalfeltmarskal, 43
 Schorfsheide, 8
 Schulenburg, 173
 Schweidel, Werner, tjener, 132, 150
 Schwägermann, Günther, Hauptsturmführer, 178, 185
 Seifert, oberstløjtnant, 99, 100, 172
 Shashkov, Herman, sergent, 117, 118
 Shatilov, general, 29
 Shcheglov, forfatter, politisk officer, 167, 168
 Shchelbina, Pyotr, sergent, 156
 Shell Haus, 71
 Siemensstadt, 30, 94
 Sienicki, oberst, 169
 Sijkaravski, oberstløjtnant, retsmedicin, 153
 Sonnenallée, 81
 Sonnenschein, 82
 Speer, Alfred, rustningsminister, 7, 13, 64, 65, 66, 68, 70, 71, 146
 Spittelmarkt, 118, 135, 166, 170
 Stalin, Josef, 86, 96
 Stauffenbergsstrasse, 84
 Steiner, Felix, Obergruppenführer, 30, 31, 32, 33, 38, 40, 52, 58, 59, 72, 78, 85, 86, 87,
 Stettiner Bahnhof, 188
 Storch-fly, 64, 98, 116, 119
 Stumpfegger, Ludwig, professor, 49, 65, 100, 138, 147, 154, 186, 187, 190, 191
 Strasse des 17. juni, 34
 Straussberg, 10, 14, 180
 Sturtz, Gauleiter Brandenburg, 55
 Suarezstrasse, 124, 181
 Sy, natjagerpilot, 83
 Syanov, seniorsergent, 156, 157
 Szepf, Marion, løjtnant, 162
 Söderbaum, Christina, filmskuespillerinde, 24
 Saarlandstrasse, 91
- Targonski, Tadeusz, 169
 Tegel, 29
 Teltow, 56
- Tempelhof flyveplads, 30, 45, 76, 78, 106, 173
 Ternedde, Rudolf, Hauptsturmführer, 135
 Teupitz, 68
 Tiergarten, 56, 97, 99, 121, 132, 138, 139, 141, 156, 166, 171, 191
 Tiger-afdeling 503, 186, 188
 Tito, partisanleder, 119
 Thater, løjtnant, Gross Deutschland, 71
 Tornow, Feldwebel, 148, 149
 Trefoldighedskirken, 91
 Treptow, 45, 81
 Truman, Harry, præsident, 86
- Unter den Eichen, 26, 129
 Unter den Linden, 9, 118, 177, 196
 Urban Damm, 81
- Varulve, 73, 142
 Vaulot, Oberscharführer, 82, 112, 135, 198
 Victoria-parken, 106
 Voss, Hans-Eric, admiral, 38, 117, 179
 Voss-strasse, 76, 79, 99, 179, 198
- Wagner, general, 36, 37
 Wagner, Walther, rådmand og Gauamtsleiter, 64, 128, 132, 133
 Wallstrasse, 167, 168
 Wannsee, 98, 120, 138
 Weidendammerbroen, 185, 186, 196
 Weidling, Helmuth, Berlins kampkommandant, 31, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 72, 73, 74, 80, 84, 85, 99, 100, 108, 109, 121, 144, 170, 171, 177, 188, 189, 182
 Weiss, Rudolf, oberstløjtnant, 102, 138
 Weissensee, 37
 Weltzin, Günther, HJ-adjutant, 146, 185, 190, 191
 Wenck, Walter, generaloberst, 30, 51, 51, 56, 58, 59, 77, 87, 90, 100, 105, 106, 110
 Westhaven, 116, 126, 127
 Wiesenburger Wald, 51
 Wildpark-Werder, 20
- Wilhelmsplatz, 135
 Wilhelmstrasse, 20, 91, 100, 136, 139, 145, 170, 196, 198
 Wilmersdorf, 122
 Winkler, Max, vekselser, 35, 36
 Winther, August, stabschef, 6
 Witzleben Bahnhof, 116
 Wollenhaupt, August, frisør, 27
 Wratzke, Alfred, professor, 73, 142
 Wundtstrasse, 34, 71, 73, 111, 112, 124, 142, 179, 182
 Wöhlerrmann, oberst, 191, 192
- Zabderm Wilhelm, adjutant, 135
 Zehlendorf, 82
 Zehnder, A., minister, 129
 Zell-am-See, 124
 Zerbst, Anna, 7
 Zerbst, Walther, spækhøker, 7
 Zhukov, Georgi, marskal, 10, 11, 30, 31, 38, 45, 58, 67, 75, 81, 175
 Ziegelstrasse, 186
 Ziegeler, Joachim, Brigadenführer, 80, 187, 188
 Zigzag, 130
 Zimmermann, stabslæge, 146, 184
 Zinchenko, oberst, 155, 158, 160
 Zoologisk Have, 7, 8, 142, 170, 172, 198
 Zoo-bunkeren, 28, 109, 142, 170, 198,
 Zossen, 20, 21, 22, 28, 30, 36, 37
 Zwölf Apostel Kirche, 117
- Yegorov, Mikhail, fanevagt, 158, 159
- Øst-Vest-Aksen, 34, 64, 76, 98, 113, 119, 128